

‘MAAR WAT EEN WESPENNEST!’

**HET RECTORAAT VAN AUGUST VERMEYLEN EN DE
VERNEDERLANDSING VAN DE GENTSE UNIVERSITEIT**

Ruben Mantels en Hans Vandevoorde

Illustratie kaftomslag:

De expressionistische kunstenaar Frits van den Berghe maakte voor het juninummer 1931 van Koekoek, de humoristische bijlage van het blad Vooruit, een karikatuur van rector August Vermeylen. De tekening sierde de cover van het populaire blad.

De onstuimige jaren van de vernederlandsing van de Gentse universiteit hadden van zijn eerste rector een publieke figuur gemaakt, 'karikatuurwaardig'.

Kaftontwerp:

Jan W. Hespeel en Randoald Sabbe (www.janenrandoald.be)

© 2010 Ruben Mantels en Hans Vandevoorde

ISBN 978 90 382 1654 6

U 1480

D/2010/4804/170

NUR 1 680

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

UGENTMEMORIE

Sint-Pietersnieuwstraat 35
9000 Gent
09/331 02 78
ugentmemorie@ugent.be

**ACADEMIA
PRESS**

Eekhout 2
9000 Gent
09/233 80 88
info@academiapress.be

Deze publicatie kwam tot stand in het kader van het Wetenschap- en Maatschappijproject “August Vermeylen (1872-1945) en zijn netwerken. Intellectuele sociabiliteit rond de Gentse universiteit tijdens het fin de siècle en interbellum”, promotor prof. dr. Gita Deneckere (UGent), copromotoren prof. dr. Christophe Verbruggen (UGent) en prof. dr. Hans Vandevoorde (UGent/VUB).

Met dank aan de medewerkers van het AMSAB-Instituut voor Sociale Geschiedenis, Universiteitsarchief, de Universiteitsbibliotheek en AMVC-Letterenhuis.

Inhoudsopgave

Woord vooraf.....	5
‘Maar wat een wespennest!’	7
1. De benoeming van een rector.....	9
2. August Vermeylen: van <i>Van Nu en Straks</i> tot 1930.....	15
3. Lastige jaren: kroniek van een rectoraat	27
4. De universitaire gemeenschap op een keerpunt	39
5. Crisis en modernisering.....	47
6. Een gulden rectoraat, een nieuwe universiteit?	57
Epiloog.....	65
Bibliografie	67
Eindnoten	73

Woord vooraf

Tachtig jaar geleden werd de Rijksuniversiteit Gent als eerste universiteit in Vlaanderen vernederlandsd. Dat gebeurde niet zonder slag of stoot en ook de eerste jaren van de nieuwe universiteit waren bijzonder woelig. ‘Maar wat een wespennest!’¹ schreef August Vermeylen toen hij pas enkele maanden rector was.

Met dit boekje wil de universiteit meer doen dan een turbulente periode in herinnering brengen. De auteurs geven ook een beeld van wat het bestuur van een universiteit toen – en nu nog – inhoudt. Dat gebeurt uit het perspectief van de eerste rector van de vernieuwde universiteit: August Vermeylen (1872-1945). Daarvoor werd gebruikgemaakt van heel wat onbekend materiaal: brieven, kranten en documenten uit het archief van de universiteit, vertrouwelijke brieven en nieuw ontdekte dagboeken van Vermeylen uit het AMVC-Letterenhuis.

Dankzij de egodocumenten en directe getuigenissen wordt een intrigerend licht geworpen op de verkiezing van Vermeylen tot rector, de incidenten die de vernederlandsing met zich meebracht, en het dagelijkse reilen en zeilen van de universiteit. Daarnaast worden ook Vermeylens bouwprogramma en zijn visionaire ideeën over de vernieuwing van de universiteit gereconstrueerd. Vooral op dat vlak ligt zijn actualiteit. Zijn ideeën over de hervorming van het onderwijs waren revolutionair en zijn nog steeds van toepassing als het om onderwijsvernieuwing gaat.

Een ding is zeker: het bijzonder incidentrijke rectoraat van August Vermeylen legde het fundament – ook letterlijk – voor de latere Gentse universiteit, die met de Boekentoren en de Nobelprijs van Corneel Heymans nog voor de Tweede Wereldoorlog een eerste hoogtepunt bereikte.

Het hoger onderwijs staat vandaag voor nieuwe uitdagingen. De verengelsing van bepaalde opleidingen is in een context van toenemende internationalisering een opdracht voor de toekomst. In 1900 al zag Vermeylen het tijdperk van de naties als afgesloten. Om zich als Vlamingen in de komende Europese beschaving te integreren moesten de Vlamingen zich door opleiding en onderwijs ontwikkelen en emanciperen, wat toen de grondige vernederlandsing van het hoger onderwijs in Vlaanderen impliceerde. ‘Om iets te zijn moeten wij Vlamingen zijn. Wij willen Vlamingen zijn, om Europeeërs te worden,’ schreef Vermeylen meer dan een eeuw geleden.

Onder het motto ‘Durf her-denken’ is een geïnspireerde actualisering van die duizendmaal herhaalde woorden zeker geen overbodige luxe. Het verhaal van de taal van onderwijs en onderzoek stopte niet in 1930. Surf dus ook naar de tentoonstelling over August Vermeylen en de vernederlandsing op www.UGentMemorie.be, een splinternieuwe website met het virtuele geheugen van de UGent.

Prof. dr. Paul van Cauwenberge, rector Universiteit Gent

‘Banket in Metropole door Vl. Pen Club
Paul Valéry aangeboden. Hij vertelt me, dat
hij twee bezwaren tegen de flaminganten in
Frankrijk hoort invoeren: dat ze voorposten
v. Duitschland zijn, de Gentsche universiteit
vervlaamscht hebben, - waarop ik hem zeg,
dat ik rector van die universiteit ben.’

August Vermeylen, *Dagboek 1.1.32 – 15.9.33*, 29 november 1932

‘Maar wat een wespennest!’

Op dinsdag 21 oktober 1930 werd de universiteit Gent om half vijf in de middag plechtig geopend. Het programma voorzag in een academische optocht, een redevoering van de aftredende rector Jules Meuwissen over moderne scheepsbouwtechniek, een ‘Verslag over den toestand der universiteit’ door de secretaris van de Academische Raad, een serenade en de ‘Overdracht van het rectoraat’ aan August Vermeylen. De zitting zou besloten worden met het zingen van het Belgisch volkslied en de ‘Vlaamsche Leeuw’ en met een ‘Triomfmarsch’ van Paul Gilson.

De opening was niet de zoveelste in een lange rij, maar moest een bijzonder heuglijke gebeurtenis worden. Voor het eerst in de geschiedenis van een Belgische universiteit – als we de door de Duitse gepatroneerde Von Bissinguniversiteit van 1916 niet meetellen – konden de lessen in het Nederlands van start gaan. Maar bij de opening liep iets mis. Toen na de redevoering van de nieuwe rector de Brabançonne werd aangeheven, werd die overstemd door de Vlaamse leeuw. Een schare studenten brulde zo hard dat het Belgisch volkslied niet meer te horen was. Nochtans had de nieuwe rector de studenten opgeroepen om niet ‘door onbezonnen gebaren uw eigen huis in opspraak te brengen,’ verdraagzaam te zijn en hem geen ‘nuttelooze moeilijkheden te berokkenen’.²

De opschudding die deze zaak veroorzaakte was enorm. Voor de franskiljonse pers was het gedrag van de studenten een bewijs van de vergissing die de vernederlandsing betekende en het definitieve failliet van de hoogstaande cultuur die de universiteit vertegenwoordigde zolang ze het Frans als voertaal gebruikte. De flaminganten steunden de actie van de studenten. Het Nederlandse katholieke dagblad *De Maasbode* vond het zelfs ‘buitengewoon’ hoe ‘deze Vlaamsche victorie in de historie werd genageld’.³ De kersverse rector zelf distantieerde zich. Hij ging voor de minister op onderzoek uit en gaf in een verslag⁴ aan dat hij onmiddellijk, de dag na de opening in de voormiddag, zijn protest aan de pers en aan alle hoogleraren en docenten had ‘betekend en gezonden’. In het bijzijn van prorector Meuwissen werden de leiders van de Vlaamse studentenverenigingen ondervraagd. Uit die ondervraging bleek dat de studenten de dag voor de opening aan Meuwissen hadden beloofd ‘dat ze zouden doen wat zij konden, om te beletten, dat de uitvoering van de Brabançonne tot anti-Belgische betoogingen aanleiding zou geven.’ Ze beweerden dat ze hun woord gehouden hadden, maar dat ze ‘volkomen onmachtig stonden tegen het aanheffen van den Vlaamschen leeuw door honderdtallen aanwezigen.’⁵ Getuigenissen en ondervragingen bevestigden de stelling van de studentenleiders: uit Kortrijk, Antwerpen, Mechelen, Brussel, maar vooral uit Leuven waren honderden studenten, oud-studenten en niet-studenten afgezakt. Het ordewoord om de Brabançonne te overstemmen ging geenszins van Gent zelf uit. Tijdens de zitting waren Vlaamse studenten spontaan tussengekomen toen kreten van ‘Bestuurlijke Scheiding’ werden geslaakt en het Wilhelmus werd ingezet; ‘zij konden echter

niet verhinderen dat daarna, buiten de zaal, het Wilhelmuslied door enkele groepen opnieuw aangeheven werd.’ De conclusie van Vermeylen luidde dat behalve een kleine roekeloze minderheid, van wie moeilijk de identiteit te achterhalen was, het niet de Gentse studenten, maar wel ‘elementen, die aan de Gentsche Hoogeschool vreemd’ waren, die voor de ‘ergerlijke’ incidenten zorgden.

Dat is de officiële versie. Uit het dagboek van Vermeylen komen we te weten dat hij op voorhand op de hoogte was van de plannen van de studenten.⁶ Daarom zette hij de Vlaamse Leeuw op het programma en daarom had hij ook prorector Meuwissen gevraagd om de studentenleiders te ontbieden. Hij had blijkbaar niet voorzien dat er tegen het zingen van de Brabançonne toch protest zou komen. Er is nog een element in het verhaal dat in de officiële versie ontbreekt. De extreme flamingantische pers beklemtoonde dat ook Gentse studenten zich niet onbetuigd hadden gelaten⁷ en wilde Vermeylen op die manier treffen in zijn geloofwaardigheid. De Franstalige pers nam hem dan weer kwalijk dat hij de ordeverstoorders de hand boven het hoofd had gehouden. Wat zij niet wist was dat de liberale minister van Wetenschappen en Kunsten, Maurice Vauthier, zelf wilde ‘dat de zaak geen ergere gevolgen zou hebben’.⁸

De reacties waren tekenend voor de controverse die Vermeylen al sinds de oorlog opriep en die hij tijdens heel zijn rectorship zou blijven oproepen. Voor de enen was hij de ‘geestelijke vader van het activisme’, een ‘flaminboche’,⁹ en voor de andere een verrader van de Vlaamse zaak en de incarnatie van België. Tussen deze twee fronten moest de Brusselaar een universiteit besturen.

1. De benoeming van een rector

Vermeylens benoeming in 1930 vormde de bekroning van zijn carrière en van de campagne voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit die sinds het einde van de negentiende eeuw was gevoerd. Hij noemde het in zijn openingsrede een 'onzeggelijk geluk, dat ik een droom van mijn jeugd eindelijk als een werkelijkheid zie staan, en dat mijn rectorship samenvalt met het begin van de algemeene vervlaamsching der Gentsche Universiteit'.¹⁰ Voor Vermeylen bestond het geluk er dus enerzijds in dat hij eindelijk met de vernederlandsing een lang gekoesterde wens van de Vlaamse beweging verwezenlijkt zag worden, en anderzijds dat die vernederlandsing samenviel met zijn eigen lang gekoesterde ambitie om voor Vlaanderen iets te betekenen. Het rectorship en de zo gewenste vernederlandsing zijn er echter niet zomaar gekomen, net zomin als de aanstelling. Nemen we eerst zijn benoeming als rector. Die kwam pas tot stand na een ingewikkeld proces van gelobby, politieke tussenkomsten en druk van de kant van enerzijds de Fransgezinde en anderzijds de Vlaamsgezinde pers en publieke opinie.

Terwijl in Kamer en Senaat druk gedebatteerd werd over het taalstatuut van de Gentse universiteit, liep aan de betrokken instelling zelf de procedure voor de rectorverkiezingen. Per toerbeurt kwam één van de vier faculteiten in aanmerking om de rector te leveren, en voor 1930-1933 is het toevallig aan Letteren en Wijsbegeerte. De campagne verliep vrij rustig, maar in de kranten was er veel giswerk en gespeculeer. Vergeet niet, in de afgelopen tien jaar was de Gentse universiteit een brandpunt van politieke agitatie geweest: de aanstelling van een nieuwe rector was geen bagatel. De eindverantwoordelijkheid voor de benoeming lag bij de minister, maar de universiteit mocht drie kandidaten voordragen.

In de rangschikking van de faculteit Letteren en Wijsbegeerte, aan de rector bezorgd op 20 mei 1930, stond Vermeylen op de tweede plaats. De eerste kandidaat was de katholieke oudheidkundige Hubert van de Weerd; de overigen waren de eveneens katholieke professoren Jan Frans Fransen – een 'zielkundige' – en Gaston Colle, een befaamde filosoof. De classicus-romanist Eugene Ulrix maakte de minste kans. Allen waren Nederlandstalig. De faculteit Letteren was dankzij Camille Huysmans sterk vernederlandst, wat mogelijk verklaart waarom Vermeylen tweede in de wedren om het rectorship eindigde.

Op 30 mei 1930 vond dan de zitting van de Academische Raad plaats. In de eerste stemronde was Vermeylen vierde gerangschikt, in de tweede ronde derde, met 38 stemmen achter zijn naam. Fransen (39 stemmen) en Colle (40 stemmen) stonden voor hem. Niemand haalde dus de vereiste tweederde meerderheid. Vermeylen had niet de steun van rector Meuwissen, zo blijkt uit zijn dagboek,¹¹ omdat hij niet in Gent woonde. De kandidaat met de meeste stemmen was Colle, een klerikaal. Hoewel dus niet van de gezindheid van de liberale franskiljonse pers in Gent, hoopten kranten als *La Gazette* toch dat

De historische openingszitting van 21 oktober 1930. Onder een snapshot van Vermeylen met zijn vrouw Gaby bij het binnentreden van de Aula, boven een sfeerfoto van het plechtstatige karakter waarmee het eerste academiejaar van de vernederlandste universiteit geopend werd. Weldra zouden studenten die plechtigheid ontsieren.

AMVC-LETTERENHUIS, ANTWERPEN

minister Vauthier, een liberaal, zijn rug zou rechten en niet toe zou geven aan de flamingantische druk om Vermeylen te benoemen. Colle genoot voor de krant de voorkeur omdat hij anciënniteit en wetenschappelijke verdiensten bezat, hij had zich altijd buiten de politiek gehouden en kreeg de meeste stemmen van zijn collega's.¹²

De uitslag van de stemming betekende dat de minister uiteindelijk niet voor de eerste kandidaat van de Academische Raad heeft gekozen, al was het verschil in stemmen tussen Colle, Fransen en Vermeylen niet groot. Toch legde Vauthier het advies van de universiteit zelf naast zich neer. De vraag hoe het zover is gekomen, heeft men tot op vandaag nog niet proberen beantwoorden. Blijkbaar werden na de eerste stemronden de kanonnen nu pas goed in stelling gebracht, de sluipschutters op pad gestuurd, de verkenners en spionnen ingeschakeld en de troepen in gereedheid gebracht. De veldtocht voor Vermeylen kon beginnen.

Het lobbywerk

De brave Colle was zowel voor een deel van de liberalen als voor de Vlaamsgezinden niet aanvaardbaar. In een vertrouwelijke brief liet de 'beheerder-opziener' Camille de Bruyne op 6 juni 1930 aan zijn 'Waarde Collega en Vriend' Vermeylen weten: 'Te Brussel in de onmiddellijke omgeving van Minister Vauthier is men zeer in verlegenheid met de uitslag. (...) Colle, de onbeduidende strooien man der Franskiljons, is bepaald onmogelijk dat moet iedereen bekennen; ik verwittigde L.[ippens] er van dat de Vlamingen van daarbuiten, het zoo eenvoudig niet zullen opnemen en een belachelijk personage – volkomen onbekwaam eene degelijke nederlandsche redevoering uit te spreken – aan het hoofd hunner nu veroverde universiteit niet kunnen noch zullen dulden. Eens Colle van de baan, dan moet er tusschen u en Fransen worden gekozen...'¹³

Een tweede groep die Vermeylen rauw lustte waren de extreme flaminganten, veelal vroegere activisten, zij dus die tijdens de Eerste Wereldoorlog de kant van de Duitse bezetter hadden gekozen om de Vlaamse eis voor een Nederlandstalige universiteit waar te maken. Ze vergaven hem zijn passieve houding tijdens de oorlog niet. Daartegenover stond het gros van de Vlaamse publieke opinie en pers, die Vermeylen goed gezind was.¹⁴ Zijn prestige was enorm. Hij bezat op dat moment een gezag dat de kringen van vrijzinnigen en socialisten ruim oversteeg. Hij was onder meer als voorzitter betrokken bij de Gezellehuldiging en als bestuurslid bij het Ruusbroec Comité, waaruit blijkt dat hij ook aanvaardbaar was voor ruimdenkende katholieken. Internationaal was zijn prestige eveneens groot, niet zozeer wegens zijn verdiensten als kunsthistoricus, maar vooral door zijn lidmaatschap van internationale verenigingen. Hij was voorzitter geweest van de PEN-club België en was Belgisch afgevaardigde bij het Internationaal Instituut voor Intellectuele Samenwerking van de Volkenbond.

Vermeylen genoot bovendien de steun van politieke vrienden uit verschillende partijen. Hij zat ten eerste heel goed ingewerkt in de socialistische partij, waarvan hij sinds 1921 gecoöpteerd senator was. De partijbonzen Jules Destrée en Emile Vandervelde behoorden tot zijn goede bekenden, evenals natuurlijk Huysmans, wiens *poulain* Fabrice Polderman een van de sleutelfiguren was binnen de Gentse universiteit.¹⁵ Een nog betrouwbaarder bondgenoot was de liberaal Louis Franck, zijn oude strijdmakker uit de *Van Nu en Straks*-tijd. Binnen de Gentse universiteit waren er daarenboven een aantal professoren die als Vlaamsgezind bekend stonden.¹⁶ Vooral De Bruyne, zoals Vermeylen ooit lid van de tweede Hoogeschoolcommissie (1907) en in tegenstelling tot Vermeylen vrijmetselaar, lobbyde actief voor hem, hoewel hij zich neutraal moest opstellen: ‘Dat heeft mij evenwel niet verhinderd *vertrouwelijk* te handelen: zoo riep ik stemgerechtigden op – absolument *segreto* – en allen, behalve één, zijn op post geweest. Met enkelen heb ik beraadslaagd over de te volgen taktiek en nog voortdurend kom ik in aanraking met *vertrouwden* die mij op de hoogte houden,’ schreef hij in zijn al genoemde vertrouwelijke brief aan Vermeylen.

Na de stemming schreef De Bruyne aan Huysmans om hem op de hoogte te brengen van het gekonkel tegen Vermeylen en om hem te vragen meer daadkracht aan de dag te leggen. Bij de liberale minister Maurice Lippens drong hij aan om te pleiten voor ‘een gezamenlijk optreden van de liberale ministers (sic) om te beletten dat men het beproeve Gent te clericaliseeren’.¹⁷ Behalve de universitaire gemeenschap en de politici was er nog een derde factor in het spel: de koning. Vermeylens vriend Herman Teirlinck stond in directe verbinding met Albert I. Volgens het dagboek was het Teirlinck die Vermeylen op 29 september 1930 telefonisch op de hoogte bracht van zijn aanstelling door de koning. Ook latere ontmoetingen met de koning noteert Vermeylen zorgvuldig in zijn dagboek.

Uit dit dagboek van Vermeylen blijkt dat het uiteindelijk toch Vauthier is geweest die in samenspraak met Alberts kabinetchef Louis Wodon de knoop heeft doorgehakt. Volgens Vermeylen heeft hij ‘zonder [premier] Jaspar nog te kennen de oplossing doorgedreven’.¹⁸ We kunnen aannemen dat Vauthier zowel beducht was voor de benoeming van een klerikaal (Colle) als voor de Vlaamse publieke opinie. Vermoedelijk speelde het feit dat hij Vermeylen reeds lang van op de ULB kende een rol in zijn beslissing.¹⁹

Reacties

Op 30 september 1930 werd Vermeylen officieel benoemd. Zijn directe collega Colle feliciteerde hem op de faculteitsraad grootmoedig, zo vernemen we uit Vermeylens dagboek: ‘Colle zegt me: Je suis fâché, mais je vous félicite tout de même.’ Henri Pirenne was er echter niet en de grote historicus kreeg bij hun eerste ontmoeting geen gelukwensen over zijn lippen.²⁰

De meningen aan de universiteit over een Brusselse flamingant, socialistisch senator en vroegere anarchist waren erg uiteenlopend. Dat is goed te merken

aan de reacties op zijn openingsrede en op zijn benoeming. Vanuit de hoek van de katholieke krant *Le Bien Public* en haar achterban had Vermeylen meteen af te rekenen met een haatcampagne. Hoewel het de studenten van de *Gé Catholique* waren die schreven dat hun nieuwe rector niet meer was dan een auteur van schunnige romans – gedoeld werd op *De Wandelende Jood* – kwam Vermeylen via wat speurwerk te weten dat de hetze georchestreerd werd vanuit franskiljonse gerechtelijke kringen.²¹ De gerechtelijke autoriteiten waren overigens tegen de traditie in niet komen opdagen op de openingsplechtigheid. Vermeylen besloot zich niet te laten opjatten. Overigens, ook de liberale Franstalige studenten en pers lustten hem niet. De eersten zouden al spoedig zijn ontslag eisen in een open brief.²² Enkel de gematigd Vlaamsgezinde pers en de Nederlandstalige studentenverenigingen waren op zijn hand, maar hun enthousiaste acties zouden de nieuwe rector van de weeromstuit meer dan hem lief was in de problemen brengen.

De hele controverse rond zijn figuur verklaart waarom Vermeylen koning Albert nederig voor zijn benoeming tot rector aan de universiteit Gent bedankte: 'Mijn erkentelijkheid is te grooter, daar ik er niet onkundig van ben [dat] menig bezwaar tegen mijn benoeming werd geopperd, en me desondanks het geluk beschooren wordt, al mijn krachten te mogen inspannen voor een Universiteit, die verre boven alle verdeeldheid van gezindheden en strekkingen, het werkdadigste brandpunt moet zijn van wetenschap en hogere geestesbeschaving voor het geheele Vl. land en tot meerder heil van België.'²³

Zo zag de auteur van de Kritiek der Vlaamse Beweging er omstreeks zijn 23ste uit.

AMVC-LETTERENHUIS, ANTWERPEN, FOTOGRAAF LOUIS DEVOLDER

2. August Vermeylen: van *Van Nu en Straks* tot 1930

Vermeylen was 58 jaar oud toen hij rector werd. Het ‘onzeggelijk geluk’ uit zijn aanvaardingsrede krijgt pas zijn volle gewicht in het besef dat zowel aan de benoeming als aan de vernederlandsing een lange strijd is voorafgegaan. Of hoe Vermeylens persoonlijke geschiedenis verweven is met de ontwikkeling van de Vlaamse beweging.

De wording van een flamingant

De wortels van Vermeylens Vlaamsgezindheid lagen in zijn college- en studentenjaren.²⁴ Aan het atheneum groeide zijn Vlaamsgezindheid in de studentenbond ‘Help u zelve’ en in vriendschappen met makkers als Lodewijk de Raet, met wie hij samen ‘het onooglijk blaadje *Jong Vlaanderen*’ uitgaf.²⁵ Later, als student aan de Université Libre de Bruxelles (ULB), vervolgde hij dit parcours in letterkundige kringen als ‘De Distel’ en door een intense studie van de geestelijke en literaire stromingen van zijn tijd. Vermeylen bleek een charismatische jongeman die met een sterke drive de intellectuele stromingen van het Europese fin de siècle absorbeerde. Samen met enkele vrienden zette hij zich met het tijdschrift *Van Nu en Straks* af tegen het kleinburgerlijke en gezapige leven in Vlaanderen. Radicale ideeën over politiek, literatuur en kunst werden erin geventileerd.²⁶ Met het tijdschrift vestigde Vermeylen zijn faam als leidend criticus en intellectueel. Zijn snelle opgang werd bekroond met een aanstelling tot docent aan de Brusselse universiteit, op zijn 29ste, nadat hij er op het eerste proefschrift in het Nederlands gepromoveerd was. Voor deze studie over de renaissance-dichter Jonker Jan van der Noot had hij overigens meermaals de Gentse universiteitsbibliotheek gefrequenteerd.²⁷

Manifesten van jeugd en bevlogenheid

De weg van de universiteitsbanken naar de voorste gelederen van de literaire en maatschappijkritiek verliep in het geval van Vermeylen buitengewoon snel. Op korte tijd publiceerde hij twee briljante essays, waarmee hij naam en reputatie maakte. Zijn *Kritiek der Vlaamse Beweging* (1895) verscheen als openingsartikel in de eerste jaargang van de nieuwe reeks van *Van Nu en Straks*.²⁸ In een – ook vandaag nog – schitterend proza analyseerde Vermeylen het wezen van de Vlaamse beweging en formuleerde een essentiële kritiek. Hij bewonderde het streven en de volharding van een vorige generatie flaminganten, maar verweet hen tegelijkertijd een bekrompen nationalisme en een in zichzelf gekeerd cultureel isolement. Voor de kosmopoliet Vermeylen, die in Berlijn en Wenen had gestudeerd, paste die geborneerdheid niet langer bij de moderne tijden. Voor de sociaal bewogen Vermeylen, toen nog anarchist, was er nog een tweede probleem: het samenvallen van taalstrijd en Vlaamse beweging. Voor Vermeylen moest de Vlaamse beweging in een ruimer perspectief van sociale ontvoogding geplaatst worden. De taalkwestie, zegt Vermeylen, was niet het alfa en omega van de Vlaamse beweging, maar gold slechts als opmaat voor een omvangrijkere culturele heropleving van het

‘arme Vlaanderen’. Meer dan een taalbeweging moest de Vlaamse beweging ‘een maatschappelijk streven in den breedsten zin van ‘t woord’ worden.²⁹

Het tweede manifest *Vlaamse en Europese beweging* (1900) publiceerde Vermeylen eveneens in *Van Nu en Straks*.³⁰ Inhoudelijk sluit het – met uitzondering van het anarchisme – sterk aan bij de *Kritiek* en ook de ijzeren redeneertrant voelt al vertrouwd vermeyleniaans. De concrete aanleiding voor het stuk was een kritische tekst van Cyriel Buysse over het flamingantisme. Vermeylen gebruikte Buysse als een springplank om opnieuw ‘de Vlaamse strijd op zijn smalst’, de ‘provincie-cultuur’ en de ‘romantische, kleinburgerlijke en particularistische’ kenmerken van de Vlaamse beweging over de knie te leggen. Daartegenover plaatste hij een Vlaamse beweging die zich zelfbewust moest affirmeren in een kosmopolitische beweging. ‘En daarom, in twee regels samengevat: om iets te zijn moeten wij Vlamingen zijn. - Wij willen Vlamingen zijn, om Europeërs te worden’, zo concludeerde Vermeylen in een beroemd geworden citaat.³¹

Dat deze zinnen – tevens de laatste van het manifest – als een onsterfelijk motto de geschiedenis zijn ingegaan, is een indicatie van het schrijftalent van Vermeylen. Mocht hij vandaag nog leven, zou hij voor zijn glasheldere en diepgaande manifesten zonder twijfel gelauwerd worden als spraakmakend essayist.

In de campagne voor de vernederlandsing

Het thema van onderwijs in de volkstaal kwam in deze vroege manifesten slechts eerder terloops aan bod. Naarmate de campagne voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit in Vlaanderen meer aansloeg, zou Vermeylen echter uitdrukkelijker hierover schrijven in stukken die ook directer betrokken waren op de politieke actualiteit. Meer nog: hijzelf zou de studeerkamer verlaten om een rol te gaan spelen op het politieke forum.

De campagne voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit kwam op gang toen in 1896 een Hoogeschoolcommissie werd opgericht ter bestudering van dit vraagstuk.³² De eis voor Nederlandstalig hoger onderwijs groeide in het besef dat met een uitsluitend Franstalige universitaire elite de agenda van de Vlaamse beweging nooit gerealiseerd zou worden. Vermeylen volgde aandachtig het werk van de commissie en het openbare debat dat in het zog van haar werkzaamheden ontstond. Hij werkte mee aan initiatieven voor Nederlandstalig volksonderwijs in Brussel en betuigde zijn instemming aan het Vierde Vlaamsche Studentencongres in Gent (1903), waar Julius Mac Leod, verslaggever van de Hoogeschoolcommissie, zijn visie over een trapsgewijze installatie van een Vlaamse Hoogeschool uiteenzette. Het was Vermeylens oude schoolmakker De Raet die vervolgens met een aanval op het ‘stelsel Mac Leod’ de campagne voor de vernederlandsing een radicalere richting uitstuurde en de Hoogeschoolcommissie in een impasse bracht over de te volgen strategie. Pas in 1907 volgde er een doorstart met een Tweede Hoogeschoolcommissie, waarin Vermeylen nu ook als werkend lid zetelde.

Van dichtbij volgde hij nu de bewogen discussies waarin de kopstukken van de Vlaamse beweging de strategie voor de vernederlandsing van het hoger onderwijs bepaalden.

Hoewel Vermeylen en anderen de koers van De Raet te voortvarend bleven vinden, werd die in 1908 toch in het eindverslag van de commissie aanvaard. Waar Vermeylen de klemtoon legde op de culturele en maatschappelijke ontvoogding van Vlaanderen, benadrukte De Raet meer de economische herleving die hoger onderwijs met zich mee moest brengen. Daarom eiste De Raet de vernederlandsing van de ingenieursscholen, waar veel buitenlandse studenten studeerden, en wilde hij eveneens in Nederlandstalig landbouwonderwijs voorzien. Het meningsverschil tussen beiden was echter niet van blijvende aard; Vermeylen tekende als een van de eersten in op het Vlaamsche Hoogeschoolfonds en ondersteunde, als voorzitter van de Vereniging van Vlaamsche Letterkundigen, het wetsvoorstel dat op 24 maart 1911 door de Hoogeschoolcommissie in de geest van De Raet werd neergelegd in het parlement.

In de jaren tot aan de Eerste Wereldoorlog volgde er een wervelende campagne rond het wetsvoorstel met de 'drie kraaiende hanen' Frans van Cauwelaert, Louis Franck en Camille Huysmans als voortrekkers. Maar ook de tegenstanders mobiliseerden zich in Liges en Associations allerhande, zoals de Association flamande pour la vulgarisation de la langue Française en de Union pour la défense de la langue française à l'université de Gand. Ze hielden meetings en verspreidden propaganda zoals de voorstanders van de wet dat deden. De bekendste tekst van Vermeylen uit deze periode van mobilisatie en campagne is *Germaanse en Romaanse cultuur in België* (1912).³³ Hierin zette hij – voor een Noord-Nederlands publiek – de stelling op zijn kop dat het Nederlands niet geschikt zou zijn als internationale wetenschappelijke taal: het was integendeel de verfransing die de wetenschapper opsloot in een francofoon landschap. Nederlandstalige wetenschappers, voor wie er meer onder de zon was dan Parijs, zouden zich als taalminderheid veel meer openstellen voor de veeltalige Europese wetenschap. Deze boodschap van Vermeylen klinkt ook vandaag nog actueel.

De Eerste Wereldoorlog

En toen brak de oorlog uit. Het wettelijke werk in het parlement werd afgebroken, hoewel het wetsvoorstel voor de vernederlandsing in de zomermaanden van 1914 ei zo na goedgekeurd was. Er zijn aanwijzingen dat zonder oorlog er een politiek akkoord was om vanaf 1 januari 1915 in Gent met Nederlandstalig universitair onderwijs van start te gaan. In plaats daarvan leed het land nu onder de bezetting. De dynamiek van de Vlaamse beweging viel hierdoor echter niet stil. Integendeel. Wat de Belgische politiek niet kon geven, vermocht de Duitse bezetter immers wel. Bij een jonge generatie flaminganten – de activisten – groeide de bereidheid om uit de handen van de vijand het recht op hoger onderwijs in de eigen taal te ontvangen. De Duitsers speelden met een *Flamenpolitik* handig in op de verzuchtingen van de

Vlaamse beweging.³⁴ De kwestie verdeelde de rangen van een beweging die in de campagne voor de vernederlandsing nog zo eensgezind had gestreden. De gouverneur-generaal van België, Moritz von Bissing, bood de Vlaamse Hoogeschool op een dienblad aan, maar de morele vraag luidde of de Vlaamse beweging een lang gekoesterd en rechtmatig streven mocht aanvaarden van de vijand: ‘Moeten wij, Vlamingen, de Hoogeschool aanvaarden, lijk ze ons door den bezetter wordt aangeboden? – Zulks is de vraag, de groote vraag, die zooveel heeft doen aarzelen, die het Vlaamsche heir gesplitst heeft in aktieven en passieven’, opende het eerste nummer van *Onze Hoogeschool*, een weekblad voor Vlaamse studenten.³⁵

In dit complexe vraagstuk schaarde Vermeylen zich aan de kant van de passivisten. Als ‘Vlaamse Belg’ stelde hij zijn gehechtheid aan het vaderland in nood boven de activistische agenda van de Vlaamse beweging. In augustus 1915 was hij medeopsteller van een manifest gericht tegen de Duitse *Flamenpolitik*. Politieke medestanders en literaire spitsbroeders als Huysmans, Franck, Teirlinck en Karel van de Woestijne zetten eveneens hun handtekening. Wanneer in december 1916 het besluit viel om de Gentse universiteit te vernederlandsen, stond Vermeylen op de lijst van 38 gezaghebbende Vlamingen die in het zogenaamde ‘Auto-Rekwest’ van 8 januari 1916 onder het motto: ‘Geen Vlaamsche Hoogeschool uit Duitse handen’, het terugschroeven van dit besluit eisten. Ook Gentse prominenten, zoals de schepenen Edward Anseele en Camille de Bruyne (die later ‘beheerder-opziener’ van de Gentse universiteit zou worden), evenals hoogleraar en Willemsfondsvoorzitter Paul Fredericq, ondertekenden het rekwest. Een aantal onder hen werd daarop naar Duitsland afgevoerd.

Ondanks het passivistische verzet en de weigering van het gros van de hoogleraren om mee te werken aan het Von Bissingavontuur, kwam de Vlaamse Hoogeschool er toch. Op 3 oktober 1917 opende rector Peter Hoffmann ze plechtig met een redevoering over de sociale rol van de Vlaamse universiteit. Een thema dat ook Vermeylen dierbaar was. Voor de professoren van de oude Franstalige universiteit betekende deze opening in Teutoonse klederdracht ronduit het schandaliseren van hun aloude tradities. Voor de Gentenaren werd de universiteit die zij een eeuw voordien hadden opgericht nu een te haten instelling van ‘flam(in)boches’. Het dagboek van Virginie Loveling bevat meerdere uitingen van onderdrukte, maar diepgewortelde woede jegens de heren activisten die in deze uren van bezetting en nood met de vijand heulden.³⁶ Zij die er werkten of studeerden, trotseerden echter de volkswoede in de zekerheid van hun eigen overtuigingen en idealen: een ‘gedroomde heerlijkheid’ was werkelijkheid geworden, het aloude streven van de Vlaamse beweging was gerealiseerd.³⁷

De erfenis van het activisme

Al tijdens de oorlog zag Vermeylen helder in hoe het activisme de hele Vlaamse beweging in diskrediet bracht. In de opstoot van vaderlandsliefde na de bevrijding kon het niet anders dat zij die meewerkten aan de *Flamenpolitik*

aan de schandpaal genageld zouden worden, en met hen het hele Vlaamse eisenprogramma. Daarom startte hij nog tijdens de bezetting met de redactie van een – Franstalige – brochure die over het activisme heen moest aansluiten bij de onbezoedelde, vooroorlogse campagne voor de vernederlandsing. Op 10 november 1918, een dag voor de wapenstilstand, schreef Vermeylen de laatste bladzijde van zijn *Quelques aspects de la question des langues en Belgique* (1918).

Het boekje verscheen in de reeks *Petite bibliothèque du Peuple* uitgegeven door zijn socialistische vrienden. In een gematigde, niet-provocerende toon onderwierp Vermeylen er het hele denken rond de vernederlandsing van het hoger onderwijs aan een nieuwe argumentatie. Gangbare tegenwerpingen, zoals de ongeschiktheid van het Nederlands als wetenschappelijke taal, veegde hij van tafel. Alternatieve voorstellen, zoals een ontdebellen van de colleges of een Nederlandstalige universiteit in Antwerpen, werden doorgelicht en afgewezen. De klachten van de Gentse bourgeoisie schenen Vermeylen helemaal ridicuul: Gentenaars die hun kinderen in het Frans wilden laten studeren konden nog steeds in drie van de vier universiteiten terecht. Het relatieve nadeel voor deze lokale minderheid woog hoe dan ook niet op tegen het voordeel voor de Vlaamse volksmassa's. Zij hadden, na '14-'18, meer dan ooit recht op Nederlandstalige dokters, advocaten, ingenieurs en staatsmannen. Over de 'Von Bissinguniversiteit' was Vermeylen kort: de Vlamingen hoefden de prijs niet te betalen voor de nefaste politiek van de Duitsers.

Buiten de Vlaamsgezinde kringen dacht men daar echter anders over. Onmiddellijk na de oorlog werden huizen en bezittingen van activisten in ware pogromstijl bestormd. Velen van hen namen de wijk naar Nederland of Duitsland; zij die toch bleven, wachtten rechtbank en gevangenis. Ook de studenten en professoren van de Vlaamsche Hoogeschool ontsnapten niet aan de repressie, terwijl de Gentse universiteit volgens de oude, Franstalige traditie heropende. Rector Henri Pirenne, wiens zoon gesneuveld was aan het front en die zelf in krijgsgevangenschap had verbleven, kon enkel in verbittering terugkijken naar wat Duitsers en activisten hadden aangericht onder de oorlog. Burgemeester Braun sprak bij de heropening woorden van nationale eendracht en drukte de wens uit een Franstalige Gentse universiteit *ad aeternam* te behouden. Onder de – overwegend Nederlandsonkundige en Franssprekende – professoren zelf heerste een quasi unanieme afwijzing van de eisen van de Vlaamse beweging. Enkel onder de studenten was er een belangrijk contingent dat bleef ijveren voor Nederlandstalig hoger onderwijs en hiervoor acties en betogingen op het getouw zette.

Het activisme had echter duidelijk veel kwaad bloed gezet. Van de gematigde, passivistische flaminganten waren tijdens de oorlog bovendien enkele belangrijke kopstukken weggevallen. De Raet was in 1914 overleden, net als Max Rooses, de voorzitter van de Hoogeschoolcommissie. Mac Leod stierf kort na zijn terugkeer uit ballingschap, alsook zijn neef Fredericq, die na zijn ervaringen in Duits krijgsgevangenschap een gebroken man was. In deze

COMMISSIE TER VERVLAAMSCHING DER GENTSCHE HOOGESCHOOL

GROOTE MEETING

op Zondag 21 Mei ast. te 10 1/2 uur
in het RUBENSPALEIS,
CARNOTSTRAAT, ANTWERPEN

SPREKERS :

- M. **AUGUST VERMEYLEN**, Senator,
Hoogleeraar aan de Brusselsche Universiteit
M. **FRANS DAELS**, Hoogleeraar aan de Gentsche Universiteit
M. **J. VERCOULLIE**, Hoogleeraar aan de Gentsche Universiteit
M. **A. CARNOY**, Senator, Hoogleeraar aan de Leuvensche Universiteit

DIT IS DE MEETING!

Vlamingen, onze strijd moet leiden naar de zegepraal!

GENT OF NIETS! — Maar... het moet!

Vlamingen, allen naar het RUBENSPALEIS!!

VLAMINGEN

vereenigt U rondom de Commissie

ter **VERVLAAMSCHING!**

HET BESTUUR DER COMMISSIE :

Prof AUG. VERMEYLEN, Voorzitter	
Prof VERCOULLIE	
Prof FRANS DAELS	Ondervoorzitters
Senator ALB. DESWARTE	
Adv. NIKO GUNZBURG	
Substituut J. OPDEBEEK	Secretarissen

Op 21 mei 1922 organiseerde de Commissie ter Vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool een 'Groote Meeting' in Antwerpen. Onder de sprekers commissievoorzitter Vermeylen, die spoedig daarna ook hoogleraar in Gent zou worden.

omstandigheden won de stem van een onbesproken figuur als Vermeylen aan belang. Zijn invloedrijke posities breidden zich uit. Meteen na de oorlog werd hij benoemd als lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde. Kort daarna, in 1920, werd hij mede voorzitter van de nieuw opgerichte Commissie ter vervlaamsching van de Hoogeschool te Gent. De manifestenschrijver van weleer was niet enkel meer de theoreticus van de Vlaamse beweging, maar nu ook een van zijn leiders. Hij schreef een nieuwe brochure over de vernederlandsing, die hij op 29 februari 1920 voltooide.

Hoogleraar te Gent

Al van lang voor de oorlog, sinds het jaar 1901, doceerde Vermeylen kunstgeschiedenis aan de Brusselse universiteit. Het hoogleraarschap combineerde hij met literaire activiteiten en functies in Vlaamsgezinde organisaties. Hoewel hij mocht vooruitkijken naar de verschijning van zijn *Geschiedenis der Europese plastiek en schilderkunst* (1921-1925), een driedelig magnum opus dat de vrucht was van jarenlange kunstaanschouwing in binnen- en buitenlandse musea, voelde Vermeylen zich stilaan minder goed thuis aan de Franstalige instelling in zijn geboortestad. Als gevolg van de oplopende communautaire spanningen merkte hij dat zijn positie aan de ULB onhoudbaar werd.

De vrijgekomen vakken na het overlijden van Paul Fredericq in Gent boden een oplossing. 'Nu weet ik wat ik verlang, wat ik begeer, waar ik op vlas, waar ik op vlam', schreef hij aan zijn vriend Huysmans: 'de literaire leergangen van Paul Fredericq te Gent'.³⁸ Vermeylen vroeg hem een goed woordje te doen bij partijgenoot en bevoegd minister Jules Destrée. Maar ondanks Huysmans' bemiddeling zou Vermeylen bot vangen. Er ontwikkelde zich namelijk een weinig smakelijke affaire rond de opvolging van Fredericq, waarin Vermeylen geroyeerd werd vanwege zijn Vlaamsgezinde houding, en meer specifiek vanwege de aanvaarding van het voorzitterschap van de Commissie ter vervlaamsching van de Hoogeschool te Gent. In de anti-Vlaamse pers werd hij hierom als 'neo-activist' over dezelfde kam geschoren als de collaborateurs tijdens de oorlog. Binnen de Faculteitsraad torpedeerde de Fransgezinde meerderheid zijn kandidatuur. Destrée zelf liet aan Huysmans weten dat hij onmogelijk Vermeylen kon benoemen 'à raison de l'attitude qu'il a prise dans la question de l'université flamande'. Dat niet hij, maar een oude makker als Van de Woestijne benoemd werd, maakte het fiasco voor Vermeylen compleet.³⁹

Drie jaar later, vanaf het academiejaar 1923-1924, werd Vermeylen dan toch benoemd in Gent. Het werd ook dringend tijd dat hij Brussel kon verlaten: begin 1923 was hij nog tijdens een college beschimpt en uitgemaakt voor 'sale flamingant'.⁴⁰ Het was in het kader van de Nolfwet, die een gedeeltelijke vernederlandsing van de Gentse universiteit voorzag, dat Vermeylen aangesteld kon worden om aan de faculteit Letteren en Wijsbegeerte letterkunde te doceren – in het Nederlands vanzelfsprekend! Al snel breidde Vermeylen zijn docentschap uit met kunsthistorische vakken. In 1927 werd hij bevorderd tot

Tijdens de campagne voor de vernederlandsing ontdekte Vermeylen zichzelf als spreker op meetings en betogingen. Zijn leven lang zou hij dat blijven doen. Hier staat hij vooraan het gewoel, speech in de hand, met rondom hem tal van prominenten uit socialistische kring.

De foto is genomen tijdens de Guldensporenherdenking in Kortrijk op 11 juli 1939.

gewoon hoogleraar, een jaar later was hij decaan van de faculteit. Hij werd ook voorzitter van het pas opgerichte Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde (HIKO). Samen met collega-hoogleraren als Henry van de Velde en Karel van de Woestijne telde de faculteit Letteren en Wijsbegeerte en het aangehechte HIKO met Vermeylen een rist beroemdheden die haar naam en faam gaven.

Welke indruk liet Vermeylen na op zijn studenten? De volzinnen die hij over hun hoofden uitsprak, vol kunsthistorische of literaire beschouwingen, bleven diep nazinderen, net zoals zijn manifesten van weleer. Hij sprak volgens de getuigenissen van zijn studenten gedempt, traag en afgemeten, deze magere man in donker pak, met een bleek, bijna gelig gelaat en zeldzame, hoekige gebaren. Maar af en toe flikkerden de ogen achter de brillenglazen.⁴¹ Een van zijn beste leerlingen, Marcel de Maeyer, leeft als negentigjarige nog steeds op als hij terugdenkt aan die colleges in de Voldersstraat.⁴² Maar zijn reputatie speelde Vermeylen ook parten. ‘Groot was mijn teleurstelling’, herinnerde een andere bewonderaar – Gontran van Severen – zich, ‘toen ik, door den hof van de Gentsche Universiteit, op een sneeuwachtigen Novembermorgen, Vermeylen zag aankomen: een vijftigjarig, ietwat voorovergebogen en mager heertje, met op den haviksneus een grooten zwartgeranden bril, een matgele gerimpelde huid die spande over de jukbeenderen en den vooruitspringenden kin, en een grijns zich in de diepe plooi der donkere lippen verdook. Hij stapte voorzichtig over de plassen gesmolten sneeuw heen, gedoken in een zware pelsjas, met op het hoofd een kleinen zwarten vilthoed.’⁴³ Zodra echter Vermeylen zijn ‘schoon-menschelijke en diepgaande beschouwingen’ over de collegezaal liet gaan, vervolgt de voormalige student, verdween die eerste indruk voor een hernieuwd ontzag.

Senator Vermeylen

‘Moget gij nog lange jaren politiek en lettren paren!’, telegrafeerde Karel van de Woestijne zijn vriend Vermeylen voor zijn 56ste verjaardag.⁴⁴ Het was mei 1928. De jongeman die als auteur van de *Kritiek* en als anarchist de parlementaire werking dood had verklaard, was nu een gevestigd hoogleraar geworden, die sedert enkele jaren ook als senator zetelde. Zoals hij zelf aan het einde van de negentiende eeuw met *Van Nu en Straks* de bedompte staat der literatuur en politiek aan de kaak had gesteld, waren er nu op hun beurt *angry young men* die Vermeylen arrivisme aanwreven. Vermeylen is establishment geworden, zeiden jonge schrijvers als Gaston Burssens en Victor Brunclair, gezellen van de pas overleden Paul van Ostaijen. Zijn voorhoederol was schijnbaar uitgespeeld.⁴⁵

Dit generatieconflict, want dat is het, was vooral een verhaal van nieuwe helden die oude helden wilden verdringen. In werkelijkheid was er immers een grote continuïteit in het streven van Vermeylen: in de jaren 1920 en 1930 werd hij inderdaad een gevestigd man, maar bleef hij ook trouw aan het programma dat hij vanaf het einde van de negentiende eeuw ontwikkelde. De naam van Vermeylen stond gebeiteld voor een welomschreven gedachtegoed

en als bekend hoogleraar-politicus fungeerde hij daarom als een toetssteen voor anderen. De jongeren gebruikten hem om zich tegen af te zetten, maar aan de universiteit werd Vermeylen gerekend tot de progressieve, Vlaamsgezinde voorhoede, terwijl hij in de eerbiedwaardige Senaat niets anders deed dan zijn oude overtuigingen een politieke vertaling geven. Zijn tussenkomsten weerspiegelden soms woordelijk ideeën uit de vooroorlogse manifesten.

De ideologische vlag waaronder Vermeylen in deze jaren politiek bedreef, droeg de naam van ‘socialistisch flamingantisme’. De hoeksteen van deze ideologie was de stelling dat de taalstrijd ook een sociaal vraagstuk is. In de *Kritiek* stond al te lezen dat strijden voor de volkstaal slechts als middel dient voor een bredere maatschappelijke en culturele ontvoogding van Vlaanderen. Wat baat het immers om in de Vlaamse tongval arm en ontheemd te mogen zijn? Bij verschillende gelegenheden zou Vermeylen die gedachte nu hernemen op het publieke forum. In een krantenbijdrage over ‘Vlaamsche gedachte en socialisme’ heette het aforistisch: ‘Wij willen de volledige bevrijding van den mensch. De strijd voor de taal is daar slechts een onderdeel van. De mensch heeft zijn taal noodig om vrij te zijn, maar met zijn taal is hij nog niet geheel vrij.’⁴⁶

Een andere keer, voor een publiek van socialistische militanten en studenten, kreeg Vermeylen de gelegenheid uitvoeriger de relatie tussen ‘Socialistische beweging en Vlaamse kwestie’ te bediscussiëren.⁴⁷ Hier was de intellectueel aan het woord die met feiten en gegevens het verband tussen beide toelichtte. Maar evengoed voelde Vermeylen zich in zijn element als spreker op massabijeenkomsten. Hij ging de hort op voor meetings en verkiezingen en genoot van de welkome afwisseling die ‘het rumoerige forum van de politiek’ het doordeweekse studiewerk verleende.⁴⁸

In de Senaat zelf spitste Vermeylen zich toe op onderwijs en de Vlaamse kwestie. Als kersvers senator verdedigde hij het wetsvoorstel op de vernederlandsing van de Gentse universiteit, dat in 1921 opnieuw door de katholiek Van Cauwelaert was ingediend. ‘La population a besoin de cette université... car, comme on l’a dit si souvent, à un corps flamand il faut une tête flamande’, pleitte Vermeylen in volle Senaat.⁴⁹ Toch werd het voorstel verworpen. Samen met de buitenparlementaire agitatie, die zich uit in woelige betogingen en straatprotest, zorgde de kwestie van de vernederlandsing voor heel wat politieke hoogspanning. In 1923 trancheerde de regering met een voorstel dat naar de naam van de bevoegde minister als het Nolfcompromis de geschiedenis inging. Vermeylen, en andere Vlaamsgezinde politici samen met hem, vonden de trapsgewijze, halfslachtige vernederlandsing ontoereikend en tekenden protest aan. Maar aangezien er een regeerakkoord was, geraakte de Nolfwet moeiteloos in Kamer en Senaat gestemd.⁵⁰ Lang zou Vermeylen er niet rouwig om zijn: de nieuwe wet bezorgde hem immers een professoraat in Gent.

Het hoogtepunt van de senatoriale carrière van Vermeylen werd het slotdebat over het wetsontwerp voor de vernederlandsing van Gent, dat in het voorjaar van 1930 in de Senaat voorkwam. Sinds de Bormsverkiezing van 1928 wist de Belgische politiek dat de taalkwestie gepacificeerd moest worden. De regering-Jaspar trad aan, die hiervoor een politieke regeling uitwerkte in de vorm van een wetsvoorstel. Vermeylen zat de Senaatscommissie voor die het ontwerp behandelde. Op 26 maart nam hij zelf uitgebreid deel aan het plenaire debat. Oude ideeën, zoals de sociale interpretatie van de taalkwestie, en zelfs een citaat van zijn ondertussen dertig jaar oude slogan ('Wij willen...'), passeerden een laatste keer de revue. Volgens Vermeylen kon de vernederlandsing van Gent een taalvrede verwezenlijken.⁵¹ Aan het einde van de debatten werd de wet goedgekeurd, en op 5 april 1930, aan de vooravond van het Belgische eeuwfeest, ondertekende de koning de wet. Na achtereenvolgens het Latijn en het Frans kreeg de Gentse universiteit nu een nieuwe onderwijstaal: het Nederlands.

3. Lastige jaren: kroniek van een rectoraat

De wet op de vernederlandsing vormde een ijkpunt in de geschiedenis van de Vlaamse beweging: een aloud streven ging in vervulling. Nu brak het moment van de lang gekoesterde verwachtingen aan. Prominente intellectuelen hadden een arsenaal aan argumenten in stelling gebracht, Vlaamse voormannen een volksbeweging ontketend en in de storm van de Eerste Wereldoorlog was rondom haar de splijtzwam van het activisme tot stand gekomen. De Vlaamse Hoogeschool te Gent! Niets minder dan het culturele en sociaaleconomische heil van Vlaanderen werd nu van haar verwacht.

In het besef van de verantwoordelijkheid die op zijn schouders rustte, ijverde rector Vermeylen vanaf zijn aanstelling voor een pacificatie van de geesten. In de aanvaardingstoespraak van zijn rectorchap riep hij op tot verdraagzaamheid 'tegenover andersdenkenden', de Franstalige studenten en professoren die nog steeds de universiteit bevolkten. Aan de Vlaamse studenten, die in de voorgaande jaren zich tot de stoottroepen van de vernederlandsing hadden gekroond, vroeg hij zich kalm en waardig te gedragen: 'Uw nieuwe rector verzoekt U uitdrukkelijk hem geen nuttelooze moeilijkheden te berokkenen en niemand eenig voorwendsel tot aanvallen op de Vlaamsche Hoogeschool te geven'.⁵² In een meer vertrouwelijke brief aan een journalist van *Vooruit* ging Vermeylen in op het momentum waar de Gentse universiteit nu voor stond: 'Nu is het zonder meer plicht voor de Vlamingen, hùn hoogeschool te steunen, niet met woordengebral, maar met daden'.⁵³ Tegenover de sceptici en het ressentiment van de franskiljons moest de universiteit aantonen dat zij ook in het Nederlands kon excelleren in hoogstaand onderwijs en onderzoek en de vergelijking met het voormalige 'Gand Français' doorstaan. Voor het Vlaamse volk moesten de grote beloften die een eigen universiteit voor haar cultuur, economie en welzijn zou inhouden waar gemaakt worden. Voor die opdracht stond rector Vermeylen bij de opening van het eerste academiejaar op 21 oktober 1930. En ondanks zijn bezwerende woorden, zouden zowel recalcitrante studenten als dwarsliggende hoogleraren het hem in de volgende drie jaren niet makkelijk maken.

Een aaneenschakeling van incidenten

Lastig, zo beloofde zijn rectoraat te worden. Dat bleek al uit de hetze rond de openingsplechtigheid. Als rector wist Vermeylen zich op een rollercoaster die van het ene malheur naar het andere incident raasde. In zijn dagboek noteerde hij impressies en bijgedachten bij de kroniek van de gebeurtenissen.

Met het overstemmen van het nationale volkslied bij een zo kiese aangelegenheid als de vernederlandsing was het meteen al raak. De studentenactie noopte Vermeylen tot tal van ondervragingen van studenten en pedels, ruggespraak met bewindslieden en intens overleg met de minister en eerste minister. Op zaterdag 25 oktober 1930 schreef de rector in zijn dagboek: 'Bij Vauthier ontboden; [eerste minister] Jaspar wenscht een streng onderzoek'. De kranten hadden er ondertussen een vette kluif aan. Onder de cynische kop 'Joli début!'

De fiere Vlaamse studentenkop. Voor de alsmaar uitbreidende 'nationalistische geest', waar koning Albert zich in april 1931 bij Vermeylen over verontrustte, waren deze strijdvaardige studenten met de rode pet in belangrijke mate verantwoordelijk.

concludeerde *La Libre Belgique* dat de plechtige opening van het academiejaar te Gent tot een extremistische manifestatie was gedegeneerd. Opmerkelijk is dat de krant de academische overheden niet verantwoordelijk stelde en voor de kersverse rector juist kansen zag om zijn gezag te bewijzen.⁵⁴ Na een intern onderzoek besloot Vermeylen dat een roekeloze minderheid van vooral niet-Gentse studenten achter het incident school.

Terwijl de Vlaamse studenten de universiteit in diskrediet brachten, ondermijnden de hoogleraren haar met de *Ecole des Hautes Etudes*. Deze school was het geesteskind van de *Ligue nationale pour l'Unité belge*, een belangrijke drukingsgroep die ijverde voor de verfransing van Vlaanderen en gesticht was door Jacques Pirenne, een zoon van Henri. Vanop de Gentse Korenlei bood ze op een boogscheut afstand van de universiteit concurrerend onderwijs aan. Verschillende Gentse professoren gaven les aan de *Ecole des Hautes Etudes* of namen er bestuursfuncties in op, terwijl voormalig rector Eugène Eeman voorzitter was van de *Ligue nationale*.⁵⁵ Op 15 oktober verbood minister Vauthier deze 'cumul', aangezien die schade berokkende aan de universiteit, en mocht Vermeylen de tegenspartelende 'cumulars' één voor één aanpakken. Voortdurend gedekt door de minister, die Vermeylen onder meer in de wandelgangen van de Senaat briefde, wist Vermeylen de professoren onder het dreigement van ontslag te doen verzaken aan hun mandaat aan de *Ecole des Hautes Etudes*, op één hardnekkig geval na: de kunsthistoricus Georges Hulin de Loo, die weigerde in te binden. Hem pakten de studenten op woensdag 17 december 1930 hardhandig aan door zijn college te bestormen, hem met blauwswel te overgieten, uit de universiteitsgebouwen te verjagen en al joelend en jouwend op straat te beschimpen. Opnieuw haalden de studenten de nationale pers – de Vlaamse kon haar jolijt niet op, de Fransgezinde sprak van een schandalige aanslag – en werden hun acties een staatszaak. Heel het weekend door was Vermeylen, die blijkens zijn dagboek had vermoed dat er iets op til stond, in de weer om een onderzoeksverslag op te stellen bestemd voor de ministerraad.⁵⁶ Aangezien de Liberale Partij al sinds het besluit van Vauthier verzet aantekende tegen het verbod op de cumul was de *Ecole des Hautes Etudes* uitgegroeid tot een heikel politiek dossier.

In de dagboeken van Vermeylen kan vastgesteld worden hoe zowel premier Jaspar als minister Vauthier vasthielden aan de staatsraison – de vernederlandsing van Gent was noodzakelijk voor de stabiliteit van het land – en positie kozen tegen de cumulars en hun politieke achterban. De relschoppers mochten hoogstens een lichte straf krijgen. Voor die positie moest Vermeylen vervolgens proberen steun te krijgen in de Academische Raad, waar de zaak voor kwam. 'Jaspar belt me op, ik stel hem op de hoogte. Hij kan me alleen antwoorden, dat ik doen zou wat ik kan,' schreef Vermeylen op 30 december 1930 in zijn dagboek, vlak voor het begin van de cruciale zitting. Daar wist hij met 44 tegen 38 stemmen een compromis te doen goedkeuren waarin werd gesteld dat er geen maatregelen genomen konden worden, aangezien de schuldigen niet te identificeren waren; de eis van de Fransgezinden om de studenten hard aan te pakken haalde het niet. Een groep van drieëndertig Vlaamse hoogleraren wist

wél een minderheidsmotie te doen notuleren, die stelde dat de ‘weerspannige en tuchteloze houding van prof. Hulin de Loo’ aan de studentenagitaties ten grondslag lag. De eerste zitting van de Academische Raad onder het rectorchap van Vermeylen werd zo een kleine triomf voor de Vlaamse zaak.

Het geval-De Loo ging haast naadloos over in de zaak-Daels.⁵⁷ De farmacoloog Felix Daels zou uiteindelijk tot een jaar gevangenisstraf veroordeeld worden voor tal van verduisteringen (‘Hij heeft krukken aangekocht, op kosten van de Universiteit, voor het kind van zijn minnares’, schreef een verontwaardigde Vermeylen op 18 maart 1931 in zijn dagboek), en hij had geknoeid met strychnine in gerechtelijke onderzoeken waarin hij als expert aantrad. ‘Bezoek van het parket in de Universiteit, in den namiddag’, noteerde de rector op 25 februari. ‘Ondervraging van De Waele, die zeer ontroerd aan het schreien gaat en vertelt hoe hij Daels de strychnine met bromide heeft zien mengen’. Er zouden nog vele vaststellingen volgen in deze onsmakelijke affaire... In de laatste maanden van het academiejaar werd het rustiger – de examens kwamen er aan – maar werd Vermeylen wel bij de koning ontboden om de toestand van de universiteit te bespreken: er werd nagekaart over ‘het geval Hulin’ en de vorst maakte zich zorgen ‘over den nationalistischen geest’ die zich alsmaar uitbreidde.⁵⁸

In juni 1931 trok Vermeylen naar Parijs, in augustus en september maakte hij een lange rondreis door Rusland. Op 17 september schreef hij een monter briefje aan zijn secretaris Stevens met de mededeling dat hij ‘geheel en gaaf’ terug was van het communistische land en binnen een tweetal daagjes zijn opwachting zou maken.⁵⁹ Meteen ging hij aan de slag, zo blijkt uit het dagboek op 19 september: ‘Rectoraat te Gent: gesprek met De Bruyne en Stevens betreffende openingszitting’. Om een herhaling van de onlusten van het vorige jaar te voorkomen besloot men om ditmaal uitzonderlijk geen plechtige openingszitting te organiseren; in de plaats daarvan werd in de besloten zitting van de Academieraad het academiejaar geopend. Vermeylen diende hier het protest van de Vlaamse hoogleraren af te blokken en moest het gezang op de binnenplaats van een tweehonderdtal stijfkoppige studenten dulden. ‘s Avonds raakte deze opgehitste studententroep slaags met de gendarmerie en kwam het tot een gevecht in regel in de Voldersstraat. Verschillende aanhoudingen werden verricht en het studentenhuys Uilenspiegel ontruimd.⁶⁰ De Franse kranten vonden dat Vermeylen had gecapituleerd voor de straat door geen officiële opening te houden.⁶¹ Ook in de Vlaamse kranten las men berichten en koppen waar een rector moeilijk vrolijk om kon zijn: ‘De opening van de Gentsche universiteit. Uitdagend optreden van woeste politie en gendarmerie – Bloedige charges – Het lokaal Uilenspiegel wordt bestormd’.⁶²

Twee maanden later verschenen er nieuwe onheilsberichten in de kranten, toen ditmaal Franstalige studenten stennis schopten en een nieuw aangestelde Vlaamse docent aanrandden.⁶³ ‘s Morgens, incidenten Wilms te Gent’, noteerde Vermeylen op 12 december. Gewaarschuwde Vlaamse studenten waren op de binnenplaats van de leslokalen in de Voldersstraat slaags geraakt

met de herriescoppers en hadden en passant een stel van de geheime politie ontmaskerd en uitgejouwd. Een week later haalden de Franstaligen alsnog hun gram door Jan Wilms na diens college huiswaarts te begeleiden onder het slaken van kreten en krachttermen. De jonge specialist Romeins Recht liet het allemaal niet aan zijn hart komen en de universiteit had ondertussen erger meegemaakt. Na de kerstperiode ging het universitaire leven weer zijn gewone gang. In de Senaat moest Vermeylen zich echter nog verdedigen tegen ‘de praatjes’ van Senaatsvoorzitter Emile Digneffe ‘omtrent voorvallen in de Universiteit te Gent’.⁶⁴

Het voorjaar van 1932 stond in het teken van enkele belangrijke representatieve evenementen: de interuniversitaire sportwedstrijden te Gent en de grootschalige wetenschappelijke congressen die in april werden georganiseerd. Onder de algemene leiding van de hoogleraar verloskunde Frans Daels en in aansluiting bij de vooroorlogse Vlaamse wetenschappelijke congressen wilde de universiteit vier dagen lang uitpakken met de verwezenlijkingen die ook een Nederlandstalige wetenschap vermocht.⁶⁵ Van tuinbouw tot filologie: alle domeinen kwamen aan bod. De strikt wetenschappelijke opzet werd echter ontsierd door een taalincident.⁶⁶ Tijdens een officiële receptie in de Pacificatiezaal van het Stadhuis werd opnieuw de Brabançonne door de Vlaamse Leeuw overstemd. Vervolgen keerde burgemeester Alfred Vanderstegen het gezelschap de rug en het was schepen Alfons Siffer die de welkomstgroet moest uitspreken – in de pers mocht die zich naderhand verantwoorden over zijn rol in ‘le scandale de Gand’. In de ooit zo harmonieuze relatie tussen stad en universiteit had de taalkwestie gaandeweg bressen geslagen en na dit incident leken die helemaal niet meer te dichten. Voor de Franstalige Gentse elite was haar universiteit van weleer een zonevreemd element in de eigen binnenstad geworden. Hoewel Vermeylen af en toe contacten had met de burgemeester in verband met de straatprotesten, behoorde de socialistische Brusselaar bijlange niet tot de kringen van de Gentse bourgeoisie.⁶⁷

Ondertussen had Vermeylen naast zich een nieuwe beheerder-inspecteur – Alfred Schoep – en boven hem een nieuwe minister gekregen, de liberaal Robert Petitjean. Op 23 juni 1931 moest hij gaan getuigen in het geding tegen Felix Daels dat te Gent was aangespannen. Hij was opgeroepen door de procureur des konings, met wie hij een goede week later opnieuw een onderhoud had over een heel andere kwestie: het rode gevaar onder de studenten. Infiltraties van de geheime politie in het studentenleven hadden enkele Sovjetpropagandisten ontmaskerd, van wie het dossier aan de rector werd overgemaakt.⁶⁸ Vermeylen bleek in deze als toekomstig auteur van *Indrukken uit Rusland* (1932) en voormalig anarchist een bondgenoot van de betrokken studenten. Hij verdedigde hen bij de procureur. Die had ze nochtans wegens communistische drijfverijen uit het land willen doen zetten.

Na de zomervakantie begon hij aan de voorbereidingen van zijn laatste jaar als rector. ‘Bij Petitjean met Schoep, bespreking omtrent openingszitting,’

heette het op 20 september 1932. Met de studentenleiders werd onderhandeld over de mogelijkheid van een traditionele openingsplechtigheid in de Aula, maar aangezien deze Vermeylen niet konden garanderen dat er tijdens de ceremonie ‘geen incidenten zullen plaatsgrijpen’, ging het feest voor de tweede maal op rij niet door.⁶⁹ Na de alternatieve opening in mineur tijdens de Academische Raad kon de rector wel monkelend optekenen: ‘Geen enkel protest, noch incident’.⁷⁰ Dat was lang geleden. Op 14 oktober hernam Vermeylen zijn colleges en trok het academiejaar zich op gang.

De hoop op een rustig jaar werd hardhandig de kop ingeslagen toen er in januari 1933 een grote knokpartij plaatsvond. Terwijl Vermeylen bij de minister een aantal technische kwesties rond het personeelsstatuut aan het bespreken was, kreeg hij ‘telefonisch bericht uit Gent, dat de studentenstaking niet zonder incidenten zal aflopen’.⁷¹ De rector was dus op voorhand gewaarschuwd dat de studentenboycot tegen het uitblijven van een Vlaamse veeartsenijschool van daags nadien zou kunnen ontaarden, en kon met de minister reeds eventuele maatregelen doorpraten. Op vrijdag 27 januari was Vermeylen vroeg in Gent.⁷² Terwijl hij een delegatie van studenten ontving, bestormden een aantal heethoofden het rectoraat. Een bediende incasseerde een vuistslag. Toen de studenten even later binnendrongen in de gang van het gebouw aan de Lange Meer, trachtte Vermeylen met een ‘vaderlijke speech’ de gemoederen te sussen. Tevergeefs. Want zodra hij de hielen had gelicht, stormden met knuppels gewapende studenten binnen. Er ontstond een gevecht in regel met de politie. Elders in de stad, onder andere aan de studentenhuizen Uilenspiegel en de Rode Hoed werd het eveneens onrustig en moest de politie ook ingrijpen. Talrijke aanhoudingen werden verricht. Er zouden volgens het verslag van Vermeylen aan minister Lippens nogal wat ‘vreemde studenten’ uit Leuven onder de betogers geweest zijn. In de namiddag marcheerde een groep van een vijfhonderdtal studenten omringd door een politiemacht door de stad om hun eisen kracht bij te zetten. Met enkele heetgebakerde redevoeringen eindigde deze roemrijke dag uit de annalen van het studentenleven.

Voor de universiteit werd het echter een zwarte dag. Vermeylen besloot de universiteit voor vier dagen te sluiten en kwam daarmee tegemoet aan de wens van de minister om krachtig in te grijpen. Ad valvas werd een bericht uitgehangen dat bij nieuwe onlusten de instelling voor langere tijd zijn deuren zou sluiten. Heeft dit dreigement indruk gemaakt? In een brief aan de minister over de gerechtelijke afhandeling van de studentenboycot liet Vermeylen weten dat de studenten eindelijk leken te begrijpen ‘dat hun woelingen zeer schadelijk waren voor de Universiteit, en ik meen dat zij hun best zullen doen om te vermijden dat incidenten nog plaats zouden hebben’.⁷³ Binnen de studentengemeenschap zelf bewoog er ook het een en ander. Niet iedereen ging akkoord met de harde koers van het Algemeen Vlaamsch Hoogstudentenverbond (AVHV), die het studentenleven domineerde en in steeds rechtser en extremer vaarwater terecht kwam.⁷⁴ In maart 1933 werd het als te radicaal bevonden AVHV omvergeworpen door een nieuw Gentsch

Studentencorps, dat uitdrukkelijk komaf wilde maken met de relletjes en onlusten die de universiteit teisterden.⁷⁵ Voortaan wilden de Vlaamse studenten op een positieve manier zich inzetten voor de universiteit, en hun jonge jaren niet langer uitleven in vechtpartijen met franskiljons maar in een eendrachtig bouwen aan een Vlaams hoger onderwijs.

De laatste maanden van Vermeylen's rectoraat verliepen rimpelloos. Van alle kanten – met uitzondering van de Franstalige studentenverenigingen dan – kreeg hij lof voor de standvastige wijze waarop hij de universiteit door deze moeilijke transitieperiode had geloodst. Het vrijzinnige genootschap 't Zal wel Gaan bracht in haar almanak hulde aan 'de kranige, eerlijke houding van rector Vermeylen'.⁷⁶ In februari 1933 schaarden meerdere studentenkringen zich achter een motie die zich in gloedvolle woorden over Vermeylen uitsprak.⁷⁷ Als rector had hij zich geliefd gemaakt. Zelf richtte Vermeylen zich bij zijn exit een laatste maal tot zijn studenten. Kwelduivels wilde hij hen niet noemen, maar koorknapen waren het ook niet geweest: 'En wat de studenten betreft, verheel ik niet dat enkelen onder hen het mij wel eens een beetje lastig hebben gemaakt, maar ik heb vastgesteld dat, als ik dan met hen praatte, zij in den grond goede jongens bleken.' De tuchtproblemen die er waren geweest, vergoelijkte Vermeylen door te verwijzen naar hun 'jong bloed'. Hij beëindigde zijn laatste toespraak als rector met de studenten om rust te vragen, zodat de Vlaamse Alma Mater verder kon groeien en sterker worden, en vooral ook niet langer gecontesteerd werd: 'Het moge nooit gezegd worden, dat gij zelf uw Vlaamsche universiteit in de grond hebt geboord'.⁷⁸

Een rector staat niet alleen

Voor de uitvoering van zijn ambt stond Vermeylen het statige kabinet in het voormalige Hotel Crombrugghe ter beschikking, dat de universiteit na de oorlog verworven had. Met de vlakbij gelegen Aula en de faculteitsgebouwen in de Lange Meer resideerde Vermeylen in het hart van de 'oude' universiteit en in het centrum van Gent. Met het Instituut voor de Wetenschappen aan de Plateau had zich vanaf het einde van de negentiende eeuw een tweede campus gevormd, met de ingenieurs en exacte wetenschappers, terwijl een derde medische site zich aan de Bijloke bevond. Weliswaar verouderd, soms onaangepast aan de eisen van het moderne onderzoek en door geschillen met de stad en de verlamdende taalstrijd gedurende lange tijd slecht onderhouden, beschikte de universiteit reeds over een behoorlijk patrimonium verspreid over de stad. Onder het rectoraat van Vermeylen werden de voorbereidingen getroffen voor een volgende universitaire bouw- en expansiefase. Al deze laboratoria, auditoria en kantoren werden bevolkt door een professorenkorps van 156 leden, een studentencontingent van 1806 Gandavensis en een aanzwellende middengroep van assistenten, bibliothecarissen, laboranten, onderhoudspersoneel en conciërges. In een dagelijkse bedrijvigheid verzorgden professoren onderwijs en onderzoek en gingen ze op zoek naar een hoger weten, terwijl studenten een diploma trachtten te behalen. Dit ongrijpbare centrum van kennis maakte de universiteit uit, en aan het hoofd ervan stond de rector: Vermeylen. Hij moest de wieken draaiende houden.

Als senator, voormalig decaan van de Letterenfaculteit, voorzitter van het HIKO en levenslange organisator van het Vlaamse literaire leven was Vermeylen bepaald geen neofiet in bestuurlijke aangelegenheden. Maar het leiden van een universiteit noopte tot managementvaardigheden die niet elke hoogleraar gegeven waren. Sinds de naoorlogse universitaire hervormingen – het toekennen van de rechtspersoonlijkheid en de oprichting van het Universiteitsvermogen – behelsde het rectorchap juridische, technische en financiële knowhow. De campagne rond de vernederlandsing bombardeerde de rector tot het publieke gezicht van een instelling die in het politieke brandpunt stond, terwijl zijn politionele bevoegdheid om de haverklap getest werd in betogingen en studentenrelletjes. De verdeeldheid tussen Vlaamsgezinde en Franstalige professoren, tussen liberalen en katholieken, vergde veel behendigheid om de Academische Raad op één lijn te krijgen. Een rector moest zich gesteund weten. Het koninklijk besluit van 8 mei 1924 op de benoeming van de rectoren had daartoe een einde gemaakt aan de negentiende-eeuwse traditie, waarbij het ceremonieel van het rectoraat bij toerbeurt toeviel aan de oudste hoogleraar. Voortaan moest de rector verkozen worden in een kiesstrijd die de beste kandidaten naar voren dwong. ‘Om zijn nieuwe ambtsplichten behoorlijk te vervullen,’ lichtte de minister het moderne rectorchap toe, ‘moet de rector eener Rijksuniversiteit voortaan aan de kennis van den professor de hoedanigheden paren welke het welslagen in de leiding der menschelijke ondernemingen waarborgen. Man der gedachte zal hij tevens man der daad moeten zijn’.⁷⁹ Daadkracht was inderdaad, zo wist Vermeylen ondertussen, de vaardigheid die een rector groot maakte.

Vermeylen kon voor het uitvoeren van zijn taak rekenen op zijn entourage, die bestond uit een secretaris als hoofd van het rectorale kabinet, de beheerder-inspecteur en de prorector. De zorg voor de gebouwen en het materiële beheer was voorbehouden voor de beheerder-inspecteur, hoewel Vermeylen ook daar zijn invloed deed gelden: het esthetische aspect van het bouwprogramma behartigde hij door een architect als Van de Velde uit zijn kunstenaarsmilieu te rekruteren. Gelukkig kon hij voor de organisatie van al zijn taken rekenen op een bescheiden administratie, waarvan secretaris Stevens de spil vormde. Tijdens Vermeylens afwezigheid – ook als rector bleef hij in Ukkel wonen – bestierde deze het rectorale kabinet, en noteerde soms op briefjes de meldingen en inkomende berichten voor Vermeylen. Stevens fungeerde ook nogal eens als het aanspreekpunt voor studenten en vormde de ogen en oren van de rector op de campus: hij was de man achter de schermen, zeg maar. Als eerste ATP’er in de geschiedenis van de universiteit viel hem de eer te beurt in volle academische zitting gelauwerd te worden, toen Vermeylens rectoraat werd overgedragen.

In brieven aan vrienden schreef Vermeylen enkele persoonlijke ontboezeningen over zijn drukke dagen als rector. Het waren dagen ‘vol afjakkerende beslommeringen’ die beslag legden op al zijn energie.⁸⁰ Literaire activiteiten moesten, met pijn in het hart, aan de kant geschoven worden. ‘Ik heb de

handen zoo vreeslijk vol, dat ik geen tijd meer vind om nog één regel behoorlijk proza te schrijven,' schreef hij aan kunsthistoricus Jozef Muls.⁸¹ Vermeylens agenda was dan ook goed gevuld: hij ontving buitenlandse gasten, zetelde de Academische Raad, de Raad van Assessoren en de Raad van beheer van het Universiteitsvermogen voor, behartigde de aangelegenheden van professoren en studenten, waaronder benoemingskwesties en de academische tucht; hij onderhield de contacten met de stad, het ministerie van onderwijs en tal van andere instanties en nam het woord bij diverse universitaire plechtigheden, waarvan de opening van het academiejaar de belangrijkste was. Naast dit formele takenpakket moest de rector ook voortdurend brandjes blussen en soms *à l'improviste* ingrijpen bij relletjes en betogingen – de telefoonlijn stond dan roodgloeiend, telegrammen en verslagen gingen dan over en weer van Gent naar Brussel.

Consequenties op persoonlijk vlak

Het verbaast dat Vermeylen nog aan lesgeven en publiceren toe kwam en zelfs tijdens zijn ambtstermijn nog gastcolleges kon geven en congressen bijwonen, onder meer in Parijs (midden juni 1931), Amsterdam (eind juni 1932), Poitiers (begin juni 1933) en Stockholm (begin september 1933). Buiten de universiteit had Vermeylen echter ook handenvol werk. Toen hij aantrad als rector werd verwacht dat hij zijn politiek mandaat van senator zou opgeven, maar dat deed hij niet. Een reden daarvoor kan zijn dat de directe contacten met politici bevorderlijk waren voor het vervullen van zijn functie. Hij kon directe informatie krijgen en geven. Zo greep hij in om beslissingen te beïnvloeden, niet alleen binnen de socialistische maar ook bij de liberale familie. Hij praatte bijvoorbeeld met Octave Dierckx van de Liberale Federatie over de kwestie van de Ecole des Hautes Etudes.⁸² Met het petje van senator op kon hij vrolijk interpellieren bij de bespreking van de begroting van Kunsten en Wetenschappen waar zijn eigen universiteit onder viel.⁸³ Tal van grote en kleinere zaken besprak hij in de wandelgangen van de politiek: 'Minister van Caneghem gesproken over de werken bij het Studentenhuys', heette het kort op woensdag 25 maart 1931.⁸⁴ Ook via zijn contacten bij de liberale pers schroomde hij niet om de gang van zaken te beïnvloeden ten voordele van zijn universiteit.⁸⁵ Opmerkelijk is tevens dat hij volgens zijn dagboek bereid was om als rector af te treden wanneer daardoor opnieuw een liberaal beheerder-inspecteur kon worden.⁸⁶ Het klinkt daarom ietwat ironisch wanneer hij in zijn openingstoespraak had gesteld dat 'in het huis van de wetenschap' alle politiek buiten moest blijven. En toch meende hij dat, want – geheel in de lijn van zijn ideeën en daden – bedoelde hij in de eerste plaats: partijgebonden politiek.

Daarnaast ging het mondaine leven zijn gang, zoals voor Vermeylens rectoraat. Hij woonde diners bij van familie, vrienden of collega's, bezocht muziekvoorstellingen, lezingen en tentoonstellingen. Zelfs bij openingen van tentoonstellingen of van de Brusselse universiteit gaf hij nog present. Hij bleef in de jury's van officiële prijzen zetelen, gaf voordrachten, toostte bij huldevieringen en herdenkingen en reeg bestuursfuncties aan elkaar.⁸⁷

Het mondaine leven ging voort: hier zien we Vermeylen in gesprek met Annie de Meester, een goede vriendin die hij regelmatig ontmoette.

Op literair vlak schreef hij dan misschien zelf niets meer, behalve zo nu en dan nog kritieken en essays, maar hij bekommerde zich verder wel om de Vlaamse Vereeniging van Letterkundigen (de VVL), waarvan hij voorzitter was, en de PEN, waarvan hij ooit medestichter was geweest. Daarenboven was hij lid van de Vlaamse Academie, de Vlaamse Club in Brussel, die hij ook mee hielp stichten, en de meer informele Club Mijol.⁸⁸ Voor gezelligheid was nog meer plaats: op de eerste dag van juni 1931 maakte hij samen met bevriende schrijvers en kunstenaars een pleziervaart in het bijzijn van de koningin.

Gelukkig was er dus Stevens. Tijdens de paasvakantie en een deel van de grote vakantie verbleef Vermeylen met zijn vrouw in De Panne, waar hij een villa bezat ('Villa Jo') aan de Place Bortier. Zijn kinderen waren mede-eigenaar.⁸⁹ Secretaris Stevens behartigde dan de zaken in Gent en hield Vermeylen op de hoogte, verstuurde stukken en dergelijke meer. Hoe Vermeylen op Stevens kon bogen blijkt uit volgende brief:

*Waarde heer Stevens,
Hiermede gaan al de geteekende stukken naar U terug. Den rector van de Universiteit te Utrecht heb ik direct geschreven. Ik blijf nog in De Panne tot dinsdag 14, ben woensdag en donderdag te Brussel, en kom vrijdag 17 in den voormiddag naar Gent, met hartelijke groeten, Uw dnr. A. Vermeylen, 10 april 1931.⁹⁰*

Méér dan privéreizen waren Vermeylens reizen naar het buitenland. Op reis ging hij meestal op speurtocht in de kunsthistorische musea. Ook zijn Ruslandreis in augustus-september 1931, die uitmondde in een geruchtmakende krantenreportage, stond voor een deel in het teken van zijn wetenschappelijk onderzoek.

Nog op een ander moment moest Vermeylen op zijn secretaris een beroep doen. Op 10 februari 1932 werd een gezwel ontdekt bij zijn vrouw Gaby, ze werd geopereerd en op 23 mei stierf ze. Het moet een zware beproeving voor hem geweest zijn. Vermeylen is nu meer dan ooit aangewezen op het gezelschap van familieleden, collega's, vrienden en vriendinnen.

4. De universitaire gemeenschap op een keerpunt

De Maasbode had zich in 1930 al de vraag gesteld ‘wat dat daar in Gent gaat worden: de rector een oud-anarchist, thans socialistisch politicus en de studenten: Vlaamsche extremisten’.⁹¹ De voorspellingen van de krant over woelige tijden met veel kabaal op en rond de universiteit zouden uitkomen. Vermeylens ambtstermijn 1930-1933 waren zware jaren voor Gent. Het was ook een illusie geweest dat met het stemmen van de wet op 5 april 1930 de Nederlandstalige rijksuniversiteit er ineens zou staan. Maar op langere termijn zou de kracht van de wet het wel halen. Stelselmatig verloren Franstalige professoren en studenten terrein aan de vernederlandste instelling, zowel in aantal als in invloed: aan het einde van de jaren 1930 waren ze hooguit nog een curiosum. Het rectoraat van Vermeylen beleefde in feite de laatste stuipertrekkings van een contestatieperiode die met de wet op de vernederlandsing onomstotelijk een eindpunt had gekregen. De incidenten rond de *Ecole des Hautes Etudes*, het straatrumoer en de studentenbetogingen – het waren de laatste schermutselingen in een veldslag die al gewonnen was. Zo bekeken vormt het rectoraat van Vermeylen een overgangperiode waarin de commotie geleidelijk aan zou milderen.

Een omslag in de wereld van de studenten

In deze overgangperiode veranderde de universiteit niet alleen van taalregime, maar vond er ook een herschikking van haar studenten- en professorenbestand plaats. Zoals later in mei 1968 in Leuven het motto: ‘Walen buiten!’ zou gelden, werden nu in Gent de Franstalige leden uit de universitaire gemeenschap geduwd. Dat ging van hard tot onzacht. Aan studentenzijde werd er flink geknuppeld tussen Vlaamse en Franstalige studenten. Zonder stevige wandelstok in de hand was men in die dagen geen volwaardig student, zo dichtte een van de schaarse meisjesstudenten in vrije versvorm:

*De schacht klopt zeer kranig op de kromme keien
met zijn dikke harde houten wandelstok –
franskiljonse koppen zijn óók hard,
franskiljonse koppen
keikoppen,
op hoeveel harde franskiljonse keikoppen zal deze
[kranige knuppel kloppen,
denkt de schacht.
Vlaanderen heeft het hard,
(ik heb het hard, denkt hij romanties)
maar met zoo’n kranige knuppel komt alles terecht.⁹²*

Er werd flink gebakkeleid. Tot de grotere treffens behoren de ‘slag bij de Eulenspiegel’, zoals Paul Fredericq de studentenrellen in de Voldersstraat doopte bij het bezoek van minister Jules Destrée in februari 1920, de

Deze affiche werd verspreid door de belangrijkste Vlaamse studentenverenigingen aan de vooravond van het eerste Nederlandstalige academiejaar. 'Allen naar Gent!'; luidde de oproep.

vechtpartijen rond de Minardschouwburg in maart 1929, waar tientallen studenten slaags raakten na een Franstalige opvoering, en de 'Gentse Furie' van november 1929, toen een legendarische veldslag zich uitstreckte over Kouter, Zuid en Vlaanderenstraat. 'Uw vuisten moeten kittelen van strijdlust!', hitsten de Vlaamse studentenblaadjes de gemoederen toen op.⁹³ In het juninummer 1930 van *Den Uyl*, het lijfblad van het AVHV, beloofde men de franskiljons alvast een warme verwelkoming bij de intrede van het eerste, volledig vernederlandsde academiejaar in oktober: 'On leur rendra la vie impossible dus: tot weerziens!', heette het gespeeld hartelijk in een boodschap die werd ondertekend door 'les stokslagers', de geuzennaam die de Vlaamse studenten aangenomen hadden.⁹⁴

De Vlaamse studenten hielden woord: alle middelen werden uit de kast gehaald om de Franstaligen het leven zuur te maken. De tegenstanders van de vernederlandsing waren stellig en de voorstanders onzeker over de weerslag van het studentenanimisme op de inschrijvingsaantallen. Zou in deze woelige overgangperiode, met voortdurende opstootjes en opzwevende berichtgeving, de universiteit voldoende studenten trekken? Dat een Nederlandstalige universiteit onvoldoende aantrek zou hebben was een traditioneel argument van de omvangrijke lobby hoogleraren, industriëlen en vrije beroepen verzameld in 'Gand Français'. De ontvolking van de universiteit zou de Gentse middenstand bovendien hard treffen, werd er gewaarschuwd.⁹⁵ Vermeylen zelf kon in 1930 echter met trots melden dat er tegen de verwachtingen in een stijging van het aantal studenten te noteren viel; onder zijn ambtstermijn piekten ze zelfs tot 1894, om pas in het laatste jaar van zijn rectoraat lichtjes te dalen. Wanneer men echter de aantallen over een langere periode bekijkt, vertonen de studentenaantallen van de Nederlandstalige universiteit ontegensprekelijk een zekere stagnatie – in 1918-1919 waren er 1459 en in 1939-1940 1502 studenten – en wat de ingenieurs van de Technische Scholen betreft, die pas in 1935 vernederlandsd werden, zelfs een flinke daling. Tegenstanders van het Nederlandstalige regime hoefden niet lang na te denken over de oorzaken van deze stagnatie. Aangezien het aanhoudende debat over de studentenaantallen de reputatie van de universiteit bezwaarde, besloot rector Louis Fredericq er in 1938 een heuse studie aan te wijden. Zijn belangrijkste conclusie luidde dat de ontvolking van de Technische Scholen veel meer met de economische crisis dan met de vernederlandsing te maken had.⁹⁶

De daling van het aantal Franstalige Belgische en buitenlandse studenten werd opgevangen door nieuwe contingenten Vlaamse studenten die in Gent arriveerden. Hier had de taal een aanzuigend effect, en het is aannemelijk dat de vernederlandsing ook lagere sociale klassen naar de universiteit trok.⁹⁷ Dat was in ieder geval een oude betrachting van de Vlaamse beweging. In mei 1930, enkele maanden na de aanvang van zijn rectoraat, formuleerde Vermeylen aan een journalist van *Vooruit* dit oude idee nog eens als volgt: 'Nu zal er geen breuk meer zijn tussen de wetenschap en het volk. Door de gemeenschap van taal kan aan den eenen kant het woord der geleerden

tot de massa dringen; kunnen aan de anderen kant de daartoe geschikte elementen uit kleine burgerij en arbeidersklasse (...) tot het hoogste onderwijs opklimmen’.⁹⁸ De Vlaamse instroom zorgde in ieder geval voor een hernieuwing en radicalisering van het studentenmilieu. De contestatie waarin de universiteit sinds de jaren 1920 was verzeild had onder andere uit Leuven de meest heetgebakerde exemplaren naar Gent gelokt. ‘De algemeene indruk is, dat Gent, de oude franskiljonsche burcht, in een Vlaamsch nationalistische veste werd omgetooverd,’ schreef een krantencommentator.⁹⁹ Het nieuwe geestelijke klimaat uitte zich in allerhande acties en betogingen. Zuiver statistisch gesproken raakten de Vlaamse studenten geleidelijk aan in het voordeel. Franskiljons die nog met hun astrakan tokken durfden rondlopen, hebben het geweten: zo moest Vermeylen tussenbeide komen toen enkele Vlaamse studenten een bekende Franstalige medestudent molesteerden op de binnenkoer van de leslokalen in de Voldersstraat.¹⁰⁰

Hier is ook de houding ten opzichte van de activistische episode met de Vlaamse Hoogeschool betekenisvol. Waar onmiddellijk na de oorlog deze pijnlijke episode uitdrukkelijk buiten de universitaire geschiedenis werd geplaatst, als het werk van Duitsers en flam(in)boches, werd nu – door sommigen althans – juist bewust aansluiting gezocht bij deze periode. De studenten van het Gentsch Studentencorps zagen zich als de opvolgers van de Gandavensis van 1916-1918. Hun lijfblad *Aula* droeg dezelfde naam als het tijdschrift van de studenten onder de oorlog, en regelmatig werden de activisten van weleer uitgenodigd als sprekers en congressisten.¹⁰¹ In 1941 zouden radicale studenten zelfs een plechtige herdenking van de vijfentwintigste verjaardag van die beruchte opening van de Von Bissinguniversiteit organiseren in de Aula.¹⁰² De generatie van ‘Gand Français’, met coryfeeën als Joseph Bidez, Frederic Swarts, Eugène Dauge en Henri Pirenne, allen ook actief geweest in het verzet tijdens de Eerste Wereldoorlog, heeft dit gelukkig nauwelijks nog bewust meegemaakt. Voor hen zou dit een aberratie van de geschiedenis zijn geweest en opnieuw geheel tegen de geest van Vermeylen in het bewijs dat een volksverbonden Vlaamse universiteit wel moest verzanden in enggeestig nationalisme en collaboratie.

De generatie van 1930 was niet alleen Vlaams-nationalistisch, maar ook in grote mate katholiek. Studentenorganisaties als het AVHV en het Sint-Thomasgenootschap hadden al langer de wind in de zeilen; charismatische katholieke voormannen zoals pater Callewaert en Frans Daels werden nu druk beluisterd.¹⁰³ Enkel en alleen in 1930-1931 waren uit Leuven naar schatting een tweehonderdtal katholieke studenten overgekomen om in het Nederlands hun studies voort te zetten.¹⁰⁴ Studenten van de oudste flamingantische en vrijzinnige studentenvereniging ‘t Zal wel Gaan zagen met lede ogen deze katholieke invasie aan. Als Klauwaerts juichten ze om de ‘ongemeenene bloei’ die ‘de jonge Vlaamse universiteit kent onder het rectoraat van Prof. Aug. Vermeylen’, maar als Geuzen betreurden ze dat de universiteit meer en meer het aanschijn van ‘een zuiver clericaal cultuurcentrum’ kreeg.¹⁰⁵ Honderden Gentse studenten stapten mee op bedevaart naar de Lourdesgrot in Oostakker.

Tallozen hoorden hoe Daels in studentenhuys Uilenspiegel de Gandavensis opriep tot een hoger leven. Veelgelezen waren de directieven van Callewaerts *Hoogeschoolleven* (1924), waarin een daadkrachtig, plichtsbewust en moreel hoogstaand katholiek studentenleven werd bepleit.

De omslag in de studentenwereld betrof dus niet enkel een vernederlandsing, maar was ook een mentaal keerpunt. Het flierefluitende studentenleven had afgedaan. Het onbekommerd student-zijn had een eerste slag gekregen bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, en was nu schijnbaar definitief knock-out geslagen in de nieuwe eisen die de vernederlandsing aan het studentenleven stelde. Waarachtige leiders van Vlaanderen: dat moesten de studenten nu worden. Voor dat ideaal moesten uitspattingen en studentikoos amusement wijken en kwam er een streven naar een sociaal, cultureel en moreel hoogstaand studentenleven. 'Geen dronkemanszeden in kroegen vol giftige lucht, maar een heerlijk lied rondom wapperende vaandels langs de Vlaamse bane', hield Daels de studenten voor.¹⁰⁶ Deze woorden, uit een studententoespraak uit 1933, weerspiegelden het nieuwe-ordedenken en de rechtse stromingen die in het interbellum opgang maakten.

Vermeylen liet zich anders dan Daels niet op sleeptouw nemen door de nieuwe ideologie. Sinds zijn tijd als *Van Nu en Straks*'er had hij altijd al tot de pragmatische en rationele vleugel van de Vlaamse beweging behoord. Anders dan Daels en Callewaert zou Vermeylen zich ook niet compromitteren in de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog.¹⁰⁷ Maar als rector detecteerde hij wel de veranderende vormen en gedachten bij de studerende jeugd. 'Zij voelt veel meer althans dan ik in mijn eigen studentenjaren mocht waarnemen, den ernst van haren plicht, de beteekenis van stevige zelfontwikkeling tot nut van 't algemeen,' noteerde hij.¹⁰⁸ De vaandeldrager van dit nieuwe studentenethos was het Gentsch Studentencorps, de overkoepelende studentenvereniging die in het laatste jaar van Vermeylens rectoraat werd opgericht. Studentenleider Paul Persyn had begrepen dat de contestatieperiode voorbij was: de tijd was gekomen dat de Vlaamse studenten de universiteit niet langer bevochten, maar integendeel opbouwden. De knuppels moesten worden opgeborgen, de studieboeken met meer ijver omarmd en het uitgaansleven fijner worden van inslag, en dit alles tot heil van Vlaanderen. Met het Corps slaagde hij er daadwerkelijk in de diverse studenten te verenigen in een levensbeschouwelijk en politiek neutraal corps dat met een nieuwe outfit (de rode pet), een nieuw lokaal (Huize Mac Leod), een nieuw blad (*Aula*) en 'een nieuwe geest' (één van 'werkelijkheidszin' en 'vlaamsche voornaamheid') komaf maakte met de radicale studentenacties die de universiteit sinds de jaren 1920 teisterden.¹⁰⁹ Tot 1940 zou het Gentsch Studentencorps het studentenleven domineren.

In het eerste nummer van *Aula*, dat verscheen bij het aantreden van de nieuwe rector in oktober 1933, werd het rectoraat van Vermeylen op lovende wijze gememoreerd. Als een 'vader-rector' had Vermeylen over de Vlaamse studenten gewaakt en hun onbezonnenheden vergeven; tenslotte waren en bleven ze toch studenten...

In de rangen van de hoogleraren

In de geschiedenis van de vernederlandsing van de Gentse universiteit heeft het merendeel van de professoren een remmende rol gespeeld. Waar de studenten al vroeg in Vlaamse zin radicaliseerden, overvleugelde de franskiljonse stemming lange tijd het professorenkorps, waarvan de meerderheid tegen hun zin het stelsel van de vernederlandsing onderging. Dat leidde tot schizofrene toestanden waarbij hoogleraren en rectoren openlijk hun eigen universiteit afvallig waren. De parlementaire en buitenparlementaire actie voor de vernederlandsing creëerde in hun ogen een misbaksel, waar ze als Franstalige elite van walgden. Voelbaar is de hooghartigheid en verbittering in de bitse brieven die de scheikundige Maurice Delacre aan Vermeylen schreef met de bedoeling zijn titel van emeritus in te leveren: de universiteit die Vermeylen leidde, had volgens hem niets te maken met de Université de Gand waar hij een leven lang de wetenschap gediend had. *Je ne suis pas et je ne veux pas être des vôtres*. (Het bleek uiteindelijk dat het zich laten schrappen uit het emeritaat ook het verlies van titel en pensioen met zich meebracht en zover ging het engagement van Delacre nu ook weer niet).¹¹⁰

Het geval-Delacre greep Vermeylen aan om Vauthier op ‘den onmogelijken geestestoestand van sommige Franskiljonsche leeraars’ te wijzen.¹¹¹ De hartstocht was er diep ingesleten. Deze generatie had de bloeitijd van de Franstalige universiteit tijdens de Belle Epoque meegemaakt, maar ook de pijn en smart gekend bij de aanblik van haar mismeestering door activisten en Duitse bezetter. Machteloos hadden ze toen gestaan. De Vlaamse Hoogeschool was een aanfluiting geweest van alles waar ze voor stonden. Maar al in 1917, bij de ingang van het tweede academiejaar van de Von Bissinguniversiteit, had Virginie Loveling voorspeld dat het activisme de Vlaamse zaak voor jaren achteruit zou dringen.¹¹² Een rechtmatig ijveren voor gelijkheid van taal was nu bezoedeld met het odium van landverraad. In de onmiddellijke naoorlogse periode keerde het tij drastisch: Fransgezindheid bleek nu synoniem voor de nationale eendracht en het patriottisme waaraan het de activisten in ‘14-’18 zo schromelijk ontbeerd had. Er was dan ook veel moed nodig om, zoals Paul Fredericq, te midden van de vaderlandslievende retoriek waarmee het heropenen van de universiteit in 1919 gepaard ging, zelfs maar het perspectief van een tweetalige universiteit te opperen.¹¹³

In de jaren 1920 brak dan een openlijke strijd tussen voor- en tegenstanders van de vernederlandsing los. ‘Het is voor de jongere generatie wel onmogelijk, zich de vinnigheid van die strijd voor te stellen’, herinnerde de Gentse historicus Jan Dhondt zich in 1949.¹¹⁴ Relevant is dat de voorstanders zich veelal *buiten* het hooglerarenkorps bevonden. Gelieerd met de Gentse elite van industriëlen, magistraten en politici nam menig academicus juist zitting in de antiflamingantische Liges, Associations en Amitiés die er ontstonden. In een spervuur aan acties, polls en betogingen bestreden die het onzalige idee van een Nederlandstalige universiteit te Gent. Volgens een enquête in de – in deze niet onbevooroordeelde – krant *La Flandre*

Libérale was maar liefst 96% van de ondervraagde Gentenaars voor het behoud van een Franstalige universiteit: men wilde de rijke buitenlandse studenten niet kwijt. Deze burgerlijke lobby trad op 22 november 1922 naar buiten in een betoging die als de Paardenvijgenstoet de geschiedenis is ingegaan, naar de projectielen die de nette dames en heren van de Vlaamsgezinde tegenbetogers naar het hoofd geslingerd kregen.¹¹⁵ Dit protesterende establishment – een unicum – kon de wet-Van Cauwelaert nog mee helpen kelderen, maar kon niet verhinderen dat met de Nolfwet (1923) het voorlopig compromis van een tweetalige universiteit gesloten werd en met de wet van 5 april 1930 uiteindelijk een eentalig Nederlandse in het leven werd geroepen. De echelons waarop de beslissingen genomen werden hadden immers meer schrik van de tienduizenden flaminganten die in 1928 op de onverkiesbare activist August Borms stemden en van het alsmaar radicaliserende anti-Belgische front dan van de protesterende Gentse franskiljons.

De voorspelling van Fredericq was hiermee uitgekomen: al in 1899 had hij gezegd dat de vernederlandsing ingebed was in een onstuitbare nationalistische beweging waar het verzet van zijn achtbare collega-hoogleraren weinig aan zou veranderen.¹¹⁶ Eenzaam stond hij toen met die visie. In de Academische Raad waar hij deze uitspraak deed, zouden uiteindelijk maar vijf collega's met hem stemmen tégen een motie voor het behoud van een Franstalige universiteit; achtendertig stemden voor. Nog een indicatie van de overweldigende minderheid van Vlaamsgezinde hoogleraren is het referendum dat het blad *L'Anti-flamingant* in 1911 publiceerde. Vierenveertig van de tweeënvijftig ondervraagde professoren kantten zich tegen het idee van een transformatie van de Gentse universiteit tot een Vlaamse instelling; zevenenveertig meenden dat een dergelijke transformatie het welzijn van de universiteit schade zou berokkenen. 'Ce serait la mort de l'Université de Gand,' zei Hector Leboucq van de faculteit Geneeskunde aan het blad.¹¹⁷ Wel wilde menigeen al toegeven dat het principe van een Nederlandstalige universiteit verdedigbaar was – maar dan op voorwaarde dat die elders dan in Gent te vestigen was.

De Nolfwet zorgde voor een instroom aan Nederlandstaligen in de rangen van de hoogleraren. Geleidelijk aan zouden deze nieuwkomers de stemming binnen het corps doen keren.¹¹⁸ Neem het geval van Vermeylen. In 1920 werd zijn aanstelling nog geweigerd op grond van zijn Vlaamsgezindheid, in 1923 kon hij benoemd worden dankzij Nolf en zeven jaar later stond hij aan het hoofd van een volledig vernederlandste instelling. Het kon snel gaan. Vooral de socialist Camille Huysmans, minister van Wetenschappen en Kunsten vanaf 1925, drukte menige Vlaamse benoeming door.¹¹⁹ Uit een intekenlijst van het IJzerbedevaartcomité kan worden afgeleid dat er op het einde van Huysmans' ministerschap al eenendertig sympathisanten van de Vlaamse zaak onder de professoren geteld werden, onder wie nieuwbenoemden als Paul de Keyser, Hans van Werveke, Alfred Bessemans, Jan Frans Fransen en Jan Gillis.¹²⁰

Tussen deze Vlaamse fractie en de oude garde Franstalige hoogleraren ontstond er een generatiekloof, was er een taalconflict en een mentaliteitsverschil. Oude universitaire tradities, zoals het ophalen in open rijtuig bij de openingsplechtigheid, het afleggen van visites door nieuw aangestelden of het geven van colleges aan huis, sleten in deze overgangsjaren weg. Vermeylen wist in de Faculteitsraad tegen de zin van Pirenne het aanstellen bij handgeklap te vervangen door het principe van de geheime stemming.¹²¹ Binnen de Academische Raad, waar de hoogleraren in commissie vergaderden, leidde de kloof tussen adepten van de Ecole des Hautes Etudes en radicale flaminganten zoals Frans Daels tot een spreidstand zonder weerga. Het was als het verzoenen van water en vuur. Kort nadat rector Eeman had meegelopen in de Paardenvijgenstoet, beraamde de voormalige frontarts Daels bijvoorbeeld een mars op Brussel met de Vlaamse oud-strijders – in een brief van 7 februari 1923 vroeg hij senator Vermeylen om steun.¹²² De negentiende-eeuwse scheuring tussen katholieke en liberale hoogleraren was vervangen door nieuwe communautaire schotten.

De minderheidsmotie die de Vlaamse hoogleraren tijdens het incident-Hulin de Loo op de Academische Raad naar voren schoven, is een belangrijk symbolisch keerpunt geweest in de professorale krachtsverhoudingen. De bewuste motie, voorgesteld door de in 1923 benoemde psycholoog Fransen, was gelekt naar de Vlaamse pers en werd onthaald als een overwinning van het Vlaamse front op het Franstalige professorenestablishment. De zojuist gestemde wet op de vernederlandsing voorzag verder in een vervroegd emeritaat voor deze Nederlandsonkundige of -onwillige professoren. In 1930 trad zo een legende terug: de grote Belgische historicus Pirenne, sinds lang deel uitmakend van de Gentse Franstalige elite. Vermeylen speechte een paar jaar later op diens huldeviering: hoewel ideologische tegenstanders, respecteerden beide geleerden elkaar.¹²³

Dankzij deze Franstalige uitstroom kregen de Gentse hoogleraren, ondertussen verenigd in een Bond der Vlaamsche Hoogleraars, voortaan ruim baan. Bij de herauten van ‘Gand Français’ zorgde de taalepuratie echter voor veel verbittering. Voor hen voelde het aan alsof hun universiteit hen voor de tweede maal ontruikt werd. Een ijzervreter als Delacre zag in de flaminganten van 1930 niet veel verschil met de activisten van 1916 en schreef Vermeylen letterlijk dat die het werk van Von Bissing voortzette. De vernederlandsing van Gent was het *fait accompli* van een lange taalstrijd, maar voor de tegenstanders ervan bleef het wrange gevoel van een persoonlijke nederlaag overeind en bleef men ontredderd achter met betrekking tot de toekomst van de Franstalige cultuur in Vlaanderen.

5. Crisis en modernisering

Aan het begin van de jaren 1930 verzeilde de universiteit in een driedubbele crisis. De wereldwijde economische neergang, die het universitaire patrimonium letterlijk devalueerde. Een taalcrisis, waarvan de naweeën voor veel onrust zorgden, en – mede veroorzaakt door beide voorgaande – een crisis van de universiteit zelf, die drukte op het wezen van de instelling. De overgang naar een Nederlandstalige instelling en de budgettaire crisis deed de universiteit scherper nadenken over haar identiteit en haar werking in vraag stellen. Een van de conclusies was dat ze beter de polsslag van de samenleving moest voelen. Ze moest haar negentiende-eeuwse gewaden afleggen en eigentijds worden. Hiertoe moest er hervormd, gebouwd en gemoderniseerd worden.

De universiteit in de moderne tijd

In oktober 1933 nam Vermeylen afscheid als rector. Hij deed dat met een onverwacht openhartige, bij wijlen vlammeende toespraak zoals de muren van de Aula er nog maar weinig gehoord hadden.¹²⁴ Een dergelijke openingsrede van het nieuwe academiejaar was een genre apart. Traditioneel werd ze beschouwd als een soort ‘eerste les’ gehouden over een wetenschappelijk thema uit het vakgebied van de betreffende rector – zo bestond rector Meuwissen het nog in de historische openingszitting van 1930 uit te wijden over de evolutie in scheepsbouwtechniek. Studenten hadden overigens maar weinig belangstelling voor deze zaakrijke redevoeringen, die soms erg lang konden duren. Vermeylen meende nu dat de toestand van de universiteit anno 1933 een afwijking van de traditie toeliet en koos ‘een actueel vraagstuk van algemeen belang’ als thema voor zijn laatste rectorale redevoering: ‘Hooger onderwijs en cultuur’. Hij waarschuwde zijn publiek van prominente dames en heren, professoren en politici, magistraten en notabelen, dat ook de toon van zijn toespraak zou afwijken van de gewoonlijke rectorale plechtstatigheid en zelfs een onomwonden, ja boude bijklank zou hebben. ‘Het ligt aan mijn leeftijd, dat ik de bloempjes van de literatuur begin te versmaden,’ excuseerde de spreker zich alvast. Als aftredend rector en 61-jarig monument in de Vlaamse Letteren had Vermeylen niets meer te bewijzen of te verliezen. Hij kon in alle vrijheid zijn gedachten uitspreken.

Ook de omstandigheden waarin de zitting plaatsvond maakten de speech van Vermeylen memorabel. De Aula bevond zich immers in een ‘staat van beleg’.¹²⁵ Ze was omringd door een politiemacht die iedereen streng controleerde: zonder toegangspas raakte men niet eens in de Voldersstraat. De prominenten, waaronder minister Lippens, werden met de wagen voorgereden en glipten tussen de zuilen naar binnen. De reden voor dit machtsvertoon lag bij Vlaamse studenten die woedend waren dat hun favoriet Daels het had moeten afleggen in de rectorverkiezingen tegenover een andere katholieke en Vlaamse kandidaat, de gematigde Alfred Bessemans. Daels, de gedoodverfde opvolger van Vermeylen, die een enorme invloed uitoefende op de geesten van de studenten, werd als voorzitter van het IJzerbedevaartcomité als te

Na twee jaar zonder plechtige openingszitting kon in oktober 1933 opnieuw worden aangeknoopt bij die traditie. Afscheidnemend rector Vermeylen draagt op zijn rechterschouder nog het hermelijn, naast hem staat zijn opvolger Bessemans. In Vermeylens binnenzak zit ongetwijfeld de toespraak die hij zo dadelijk zal houden.

radicaal bevonden voor de rectorstoel. Bovendien, zo fluisterden de kranten, heerste er vanuit katholieke hoek de angst dat met Daels aan het hoofd van de rijksuniversiteit de Nederlandstalige katholieke studenten helemaal geen reden meer hadden om naar Leuven te trekken. Er is geen zekerheid of Vermeylen in de woelige opvolgingsstrijd partij heeft gekozen voor Daels. Hij drong bij minister Lippens wel aan op een persoonlijk onderhoud met Daels en er bleken zich, na een vertrouwelijke brief van Daels aan Vermeylen, plotsklaps twee kandidaten terug te trekken. Op die manier raakte Daels alsnog in de poll – binnen zijn eigen faculteit had hij immers niet voldoende stemmen gekregen.¹²⁶ Maar op 13 september 1933 besliste de Ministerraad uiteindelijk om Daels ondanks de overweldigende steun die hij genoot in de Vlaamse pers niet te benoemen.¹²⁷ Zo stond Vermeylen een maand later naast de compromisfiguur Bessemans op het bordes van de Aula en was het op diens schouders dat hij het hermelijs overdroeg. Aangezien de studenten luidkeels en lang op voorhand acties hadden aangekondigd, en minister Lippens een herhaling van 1930 ten allen prijze wilde voorkomen, hield de gendarmerie de zaak streng in de hand. 'Arm land dat zoo zijn Universiteit openen moet!'¹²⁸ Daels zelf boycotte de plechtigheid en bevond zich met een groot deel van de Vlaamse professoren en studenten op een protestvergadering in de nabijgelegen Minardschouwburg.

In die geladen atmosfeer trakteerde Vermeylen zijn gehoor op een vlijmscherpe toespraak waarin hij de staat van het vigerende hoger onderwijs fileerde. Er heerst 'een zeker gevoel van onbehagen' aan de universiteit, sprak Vermeylen, en hij doelde daarbij op iets hogers dan de hetze rond zijn opvolging. In hun vorm, uitzicht en werking zijn de universiteiten verward in een 'middeleeuwsch' referentiekader en zo kunnen ze onvoldoende inspelen op wat het 'hedendaagsche leven' vraagt. Ze zijn te weinig modern, de universiteiten. En daarom stelt Vermeylen grondige hervormingen voor op het domein van het onderwijs: 'Juist met het oog op die complexiteit van het moderne leven, is het vooral de methode van het onderwijs die grondige veranderingen zou moeten ondergaan,' want, zo zegt Vermeylen stellig, het is daar dat de steunpilaren van de maatschappij van morgen gevormd worden. En hij hekelt de futloze collegestijl, de encyclopedische kennisoverdracht, het kritiekloze van-buiten-leren zonder te begrijpen, de drammerige hoorcolleges waar studenten, als waren het kruiken, volgelepeld worden met feiten die ze niet begrijpen, het kuddedrag in de bloktijd, wanneer verstandige jongens vervellen tot evenveel 'zuivere idioten'. Vermeylen karakteriseert zo 'het tegenwoordig stelsel van lesgeven en studeeren' als ronduit 'erbarmelijk'. Bijgevolg moet de universiteit wel falen in haar opdracht de krachten te vormen waar de maatschappij nood aan heeft. Voor Vermeylen is de aldus onaangepaste universiteit alles bij elkaar toch maar een 'muffe winkel'.

En hij pleit voor niet minder dan een 'omwenteling'. Die omwenteling bestaat uit een grondige verandering van de manier van lesgeven. Vermeylen is – lichtjaren voor de pleidooien voor een competentiegericht hoger onderwijs – voorstander van zo weinig mogelijk *ex cathedra*-onderwijs. In de plaats

daarvan stelt hij een systeem voor van *capita selecta* en onderwijs in kleine groepen, met ‘schriftelijke opstellen’ en debatten en met een didactisch uitgebalanceerde afwisseling tussen inleidende colleges, periodes van op afstand begeleide zelfstudie of praktijkwerk en korte, intense persoonlijke studiefases die kunnen uitmonden in groepsgesprekken of tussentijdse ‘schriftelijke opstellen’. Examens vallen weg in dit voorstel van Vermeylen, en in de plaats daarvan komen ‘om de drie maanden de leeraars van de faculteit bijeen en oordeelen samen over de waarde van de studenten’. Ten slotte legt Vermeylen de nadruk op een studieleven *binnen* de universiteit, waarbij ook sport en spel meer geïntegreerd moeten worden: ‘Het werk van de studenten zou hoofdzakelijk in de Universiteit zelf gedaan worden, terwijl ze ter verpoizing over uitgebreide sportgronden zouden beschikken. Verder wensch ik nog meer spel in de programma’s, minder verplichte vakken, meer keuzevakken.’

De toespraak van Vermeylen werd zo van langsom meer een gedetailleerd hervormingsprogramma dan wel een speech. Hij had er ook lang op gebroed: al in een interview het jaar voordien had hij gealludeerd op de zijns inziens wankelende staat van de universiteit. Gevraagd naar de gesteldheid van het universitaire onderwijs, noteerde de interviewer toen een omslag in het gezellige gesprek:

Een zeer ernstige trek vervangt nu den lach. ‘Ons universitair onderwijs, het leerplan, de heele inrichting is uit den ouden tijd. Het stemt niet meer overeen met onze kultuur. Overlevering is het... Ik hoop dat eens met duidelijk omschreven redenen uiteen te kunnen zetten. Mijn kritiek slaat niet op de waarde van de professoren, maar op het stelsel. Het is het beginsel, den geest van de universiteit zelf die ik afkeur, evenals van het middelbaar onderwijs.’¹²⁹

Vermeylen draaide lang genoeg mee en was voldoende scepticus om zelf in te zien hoe weinig kans op slagen zijn hervormingsvoorstellen hadden. Hooguit hoopte hij dat iets van zijn begeestering zou overslaan op het professorenkorps en dat enkele hoogleraren in de praktijk van hun lesopdracht zijn methodes zouden binnenloodsen. Maar, opnieuw, net zoals met *Van Nu en Straks* aan het einde van de negentiende eeuw, was Vermeylen met dit gedetailleerde onderwijsplan en voorstel tot ‘omwenteling’ lengtes vooruit op de ontwikkelingen in de samenleving. Uit zijn dagboek leren we dat Vermeylen na zijn fameuze toespraak ging lunchen met de minister, de beheerder-inspecteur en de nieuwe rector Bessemans en dat hij ’s avonds een diner had met zijn literaire kennis P.C. Boutens – die echter vergat te komen opdagen.¹³⁰

Een huis van orde

Uitzonderlijk was Vermeylens gedetailleerde aandacht voor het onderwijssysteem – wellicht een gevolg van zijn werk in de Senaat – maar

met zijn algemene stelling over de onaangepastheid van de universiteit aan de moderne samenleving stond hij verre van alleen. Ze haakte in op een wijder verbreid crisisgevoel en hield tred met de maatschappelijke veranderingen van het interbellum. Zowel binnen als buiten de universiteit werd een debat gehouden over maatschappij en hoger onderwijs. Internationale geleerden en toonaangevende denkers als Johan Huizinga, Max Scheler en Martin Heidegger bogen zich over het wezen van de universiteit en hun geschriften werden trouwens druk gelezen door de studenten. In mei 1930 was al in de liberale krant *Het Laatste Nieuws* een reeks artikelen verschenen over de culturele betekenis van een Vlaamse hogeschool. Onvermijdelijk kwam het debat over universiteit en maatschappij ook aan bod in het nieuw-ordedenken dat geleidelijk ingang vond. In bladen als *Jong Dietschland* en boeken als *Het nieuwe front* van Victor Leemans (1933) werden stukken gepubliceerd over de volksverbondenheid van de universiteit.¹³¹ Binnen de Gentse universiteit was vooral Frans Daels de gangmaker van deze nieuwe visie op de universiteit. Als veelspreker hield hij regelmatig voordrachten voor studenten waarin hij graag uitweidde over de interne geest en organisatie van de universiteit: volksverbondenheid, dienstbaarheid en plichtsbetrachting waren hier stevast de codewoorden. Daels definieerde de universiteit als 'een orde opgelegd door de wetenschappelijke geest'. Op het hoogtepunt van een toespraak tot de Gentse studenten riep hij tot hen:

*Gij hebt aan uw volk te schenken het schoonste wat een geslacht
aan zijn volk schenken kan: een universiteit!*

Dat is:

Een paleis van wetenschap en waarheid

Een haard van cultuur en beschaving

Een woning van aanstekelijke liefde

Een oord van orde,

*Gent! De universiteit van Vlaanderen!*¹³²

Fijnbesnaarder was de wijsgeer Edgard de Bruyne, die in zijn *De universiteit in dezen tijd* (1934) een bedachtzamer visie gaf op de taak van de universiteit. Het eindpunt van zijn filosofisch essay mondde uit in de volgende conclusie: 'Welnu, de taak van de Universiteit aldus bepaald, is u op te leiden tot intellectueele persoonlijkheden in dienst van de Vlaamsche gemeenschap en van de menscheid'.¹³³

De Bruynes consignes werden ter harte genomen. Bij de oprichting van het Seniorenkonvent werd 'een stijlvol studentenleven' verzekerd, gericht op de vorming van de persoonlijkheid van de studenten en bedacht op de waarden die de filosoof hen had aangereikt.¹³⁴ Een jaar later, in 1935, kwam er zelfs een 'Studenten-Akademie' die met een programma van culturele, letterkundige en (kunst-)historische voordrachten en uitstappen de studenten tégen de specialisatie in algemene vorming wilde bieden. Dat was in het belang van de 'Volksgemeenschap' werd er gezegd, waar Daels het zo vaak over had: 'We moeten kunnen meeleven, met héél het cultuurleven van ons

Twee belangrijke figuren van de Gentse universiteit in de jaren 1930 verenigd op een foto: vooraan houdt Henry van de Velde een lezing, helemaal rechts zit Vermeylen, de man die de spreker mede de opdracht voor de Boekentoren bezorgde. Dit beeld dateert wellicht uit 1943.

volk, belang kunnen en willen stellen in al zijn uitingen'.¹³⁵ Enkel zo kon de verbondenheid van de vernederlandse universitaire gemeenschap met het Vlaamse volk gestalte krijgen.

Dergelijke initiatieven versterkten de samenhang en gemeenschapszin van de universiteit, die zo de oude corporatieve idee – de *universitas magistrorum et scholarium*, de gemeenschap van docenten en studenten – herontdekte. De vormingsgedachte, die bijvoorbeeld bij Vermeylen en Huizinga sterk leefde, raketten het ideaal van het *studium generale* op.¹³⁶ Maar onvermijdelijk zouden deze ideeën in een ander daglicht komen te staan bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Een deel van de universitaire gemeenschap kwam als vanzelfsprekend terecht in de collaboratie. Vermeylen zelf, die zich net als tijdens de Eerste Wereldoorlog tegen de Duitsers keerde, werd omwille van zijn gevreesde invloed door de bezetter ontzet uit zijn professoraat en geweerd uit het openbare leven.

Nieuwbouw en modernisme

Er schortte niet alleen iets aan het onderwijsstelsel en de universitaire geest. Aftands en uitgeleefd waren ook de gebouwen en installaties van de universiteit. De strijd voor de vernederlandsing en de economische crisis hadden lange tijd investeringen en uitbreidingen in de weg gestaan. In 1932 nog had Daels onder de titel *De noodkreet van ons hooger onderwijs* een alarmkreet geslagen over de ontoereikende budgetten, de uitgeleefde universiteitslokalen, het gebrekkige personeelsstatuut en het uitblijven van een volwaardige universiteitsbibliotheek en een academisch ziekenhuis. Op dat vlak brak Gent 'het record der achterlijkheid': volgens Daels was zij wereldwijd de enige universitaire instelling zonder eigen ziekenhuis.¹³⁷ Hij bestookte overigens rector Vermeylen met nota's en ziekenhuisontwerpen.

Het ministerschap van Lippens zou een doorbraak betekenen voor de vele infrastructuurproblemen.¹³⁸ De politieke wil om aan de buitenwereld een geslaagde Vlaamse universiteit te presenteren deed hem de middelen uittrekken om Gent te moderniseren. Nadat Vermeylen zijn hervormingsvoorstellen in zijn afscheidsrede had ontvouwd, betrad op zijn beurt de minister het spreekgestoelte met een voluntaristisch actieplan.¹³⁹ Het rectoraat van Vermeylen is een 'overgangperiode' geweest, zei Lippens, waarbij de nieuwe 'Vlaamse Universiteit' moest zoeken naar het juiste elan. Thans is echter het moment aangebroken om 'vastberaden en voorgoed aan 't werk' te gaan. Lippens ontvouwdde een tienjarenplan voor de uitbouw van de universiteit, en noemde de laboratoria van het Technicum en de Veeartsenijschool die dra zouden worden gebouwd. Met de stad werd onderhandeld over de aanschaf en onteigening van de Blandijnberg site, waar een nieuwe bibliotheek moest vrijrijzen. En voor de bouw van een nieuw ziekenhuis, het stokpaardje van Daels, was een commissie opgericht. Naast dit bouwprogramma pleitte Lippens in de lijn van Daels en Vermeylen ook voor een nieuwe geest aan de universiteit. Lippens riep op tot tucht en gemeenschapszin en prees de hoge zending van de studenten als 'keurbende' in de maatschappij.

In de voorbereiding van dit moderniseringsprogramma heeft Vermeylen een belangrijke hand gehad. Hij is het bijvoorbeeld geweest die zijn oude vriend Henry van de Velde in de Technische Bouwcommissie heeft geloodst.¹⁴⁰ Sinds 1925 was Van de Velde aan het HIKO benoemd.¹⁴¹ Vermaard architect en kunstenaar, en oud-medewerker van *Van Nu en Straks*, was Van de Velde na zijn werk in Duitsland verguisd in eigen land. Zijn Gentse benoeming werd in vele opzichten een rehabilitatie. Vanuit de Technische Bouwcommissie, opgericht in 1932 om een globaal ontwerp voor de bouw van laboratoria, bibliotheek en ziekenhuis te formuleren, groeide Van de Velde door naar het CAVAZ-architectenteam dat de omvangrijke operatie van het academische ziekenhuis begeleidde. Maar zijn belangrijkste verwezenlijking werd de Boekentoren op de Blandijnberg. De opdracht voor het ontwerpen van een nieuwe bibliotheek werd hem gegund op zijn zeventigste verjaardag. In een feestelijke toespraak formuleerde minister Lippens, een persoonlijke vriend, de opdracht als een eerherstel aan een groot architect. De dagboeken van Vermeylen stellen het beeld op Van de Veldes aanstelling scherper. Eind 1930 probeerde hij al op het ministerie van Wetenschappen en Kunsten om ook Van de Velde bij de plannen voor een universiteitsbibliotheek te betrekken.¹⁴² Voorafgaand aan de beslissing had Vermeylen nu op 22 februari 1933 een onderhoud met koning Albert I, die zich eertijds persoonlijk had ingespannen om Van de Velde terug naar België te halen: ‘Dan ontvangen door Koning: gesprek over Stoclet, de opdracht van de Bibliotheek aan Van de Velde, de vervroegde vernederlandsing van de Bijzondere Scholen, het gevaar van de Waalse beweging’, vatte Vermeylen het gesprek samen. Drie dagen later vertrok vanuit de faculteit Letteren en Wijsbegeerte het officiële verzoek om Van de Velde tot architect van de universiteitsbibliotheek aan te stellen. Op 7 maart tekende Vermeylen in zijn dagboek een ontmoeting met minister Lippens op ‘betreffende Gentsche Bibliotheek & H. van de Velde’: we kunnen vermoeden dat bij die gelegenheid de definitieve beslissing is genomen. Een maand later, op 3 april, mocht Lippens de jarige verrassen.

Maar er werd in de jaren 1930 meer gebouwd dan Van de Veldes bibliotheek alleen. Er kwam een Landbouwhogeschool en Veeartsenijschool aan de Coupure, een Psychiatrische Kliniek (als complement van de toenmalige ‘Kliniek voor Geesteskranken’ van de Broeders van Liefde) aan Guislain, de Technische Laboratoria aan de Sint-Pietersnieuwstraat en diverse kleinere verbouwingen aan sites van de Bijloke, de Plantentuin en de universiteitswijk rond de Voldersstraat en huidige Universiteitsstraat. Met al deze realisaties werd begonnen tijdens of rond het rectoraat van Vermeylen, inclusief het academische ziekenhuis, dat door allerlei vertragingen pas in de jaren 1960 werd afgewerkt. Behalve de omvang van deze bouwoperatie is ook de architectuur waarin de vernederlandste universiteit gestalte kreeg opvallend. Waar voor de Eerste Wereldoorlog de universiteit haar status vormgaf in majestueuze neostijlen, zoals zichtbaar in het Instituut voor de Wetenschappen aan de Plateau, gaven de architecten nu in een zakelijke modernistische stijl vorm aan de nieuwe laboratoria, bibliotheken en faculteitsgebouwen. De soms gedurfde ontwerpen van de universitaire nieuwbouw vielen op in

de oude binnenstad. De Gentse architectuurhistorica Leen Meganck heeft de bouwactiviteiten van de Gentse universiteit in het interbellum ronduit ‘bepalend voor het stadsbeeld’ genoemd.¹⁴³ Het bekendste voorbeeld is hier de Boekentoren van Henry van de Velde, die als het zinnebeeld van de Gentse wetenschap concurreert met de drie torens uit de Kuip. Maar ook de Veeartsenijschool aan de Coupure van de bescheiden modernist Auguste Desmet, of de urbanistische visie van betonspecialist Gustave Magnel, die het pittoreske Gent wilde inruilen voor een stad van autobanen en appartementsgebouwen, zijn van groot belang geweest. Tekenend voor de geest van de vernederlandsing waren ook de franjeloze bakstenen gebouwen die hoogleraar-architect Jean-Norbert Cloquet in een versoberde architecturale stijl optrok voor de landbouwwetenschappers en de ingenieurs.

Deze nieuwe gebouwen en laboratoria uit de jaren 1930 vertegenwoordigen een belangrijke expansiefase uit de universitaire geschiedenis. Met uitzondering van de leegstaande gebouwen van Diergeneeskunde, huist de universiteit er vandaag nog steeds in. Inzonderheid de Boekentoren belichaamt heel wat universitaire trots. Nog voor hij voltooid was, werd deze ‘machtige boekenkast in de hoogte’ reeds gezien als een fier symbool van kennis en wetenschap dat boven Gent uitstak.¹⁴⁴ De metaforen en beeldspraak waren niet uit de lucht. De studenten zagen in ‘de silhouet van onzen rijzigen boekentoren’ het monumentale wat de universiteit voor het Vlaamse volk betekende; rector Louis Fredericq sprak van ‘een symbolische vuurbaak’ die boven de stad uittorende.¹⁴⁵ In 1955, bij de viering van vijftientig jaar vernederlandsing, werd de modernistische icoon van Van de Velde als hét symbool van de Nederlandstalige Gentse universiteit gepresenteerd. Maar ook Vermeylen, die in een ander opzicht dan Van de Velde een grondlegger van de boekentoren was, werd niet vergeten: zijn standbeeld werd toen in de Aula onthuld en zijn naam werd gehuldigd. ‘Zielsdiep bemint de Vlaamse universiteit haar eerste rector,’ zei rector Gillis.¹⁴⁶

6. Een gulden rectoraat, een nieuwe universiteit?

De consecratie van Vermeylens rectoraat was al langer ingezet. In een proces van herdenkingen, openbare toespraken en gelegenheidspublicaties kristalliseerde zich een duidelijk beeld van de wijze waarop hij de universiteit bestuurd had. Die aandacht voor Vermeylen hing ook samen met de symbolische betekenis die aan het jaar 1930 kleefde, een jaar dat bij wijze die andere historische datum in de geschiedenis van de universiteit – 1817 – zou overschaduwen.

Met gulden letters

Onmiddellijk na het afleggen van het hermelijn werd het mandaat van Vermeylen omschreven als een moeilijke overgangperiode waarin de wet op de vernederlandsing moest omgezet worden in de werkelijkheid van het universitaire leven.¹⁴⁷ In de woorden van die tijd: ook de 'geest van de universiteit' moest vernederlandst worden. Dat ging gepaard met veel spanningen en incidenten vanwege de Fransgezinde studenten en professoren die nog als *Fremdkörper* deel bleven uitmaken van de nu eentalige universitaire gemeenschap. De Vlaamse studenten noemden deze franskiljons letterlijk 'parasieten aan de Gentse universiteit' – weinig vriendelijke woorden, die tekenend waren voor de grimmige sfeer. De grootsheid van Vermeylens rectoraat bestond erin dat hij met zijn intellectueel prestige, zijn renommee van beginselvast, maar gematigd flamingant en met zijn politieke connecties en netwerken de universiteit door deze moeilijke jaren heeft geleid. Zijn autoriteit heeft de universiteit behoed voor erger.

Met alsmaar meer glans is die reputatie vervolgens de geschiedenis ingegaan. Al in 1937 kijkt rector Fredericq terug op een afgesloten periode van 'onvermijdelijke en trouwens korte crisis der aanpassing aan de nieuwe toestanden, door de vervlaamsching geschapen' en constateert rondom zich een universiteit in bloei.¹⁴⁸ Een jaar na Vermeylens dood, op 30 januari 1946, wordt zijn heengaan gememoreerd in een plechtige academische zitting in de Aula waar de sfeer van de bevrijding nog voelbaar is. Rector Blanquaert was zelf nog student geweest bij Vermeylen en had reeds bij een eerdere gelegenheid persoonlijk zijn diepgevoeld respect betuigd voor wat Vermeylen als rector, professor, geleerde en vriend voor de universiteit betekend had.¹⁴⁹ Nu drukte hij in het openbaar zijn hulde uit aan een groot rector en verklaarde zichzelf en de universiteit trouw aan de ideeën en idealen van zijn voorganger:

*Ook wij zullen onze Alma Mater dienen met al onze krachten.
Ook wij zullen ons in alle omstandigheden verzetten tegen
de inmenging van de politiek in het leven en de belangen van
onze Universiteit. Ook wij zullen waakzaam zijn opdat er geen*

Bij gelegenheid van de honderdste verjaardag van Vermeylens geboortjaar organiseerde de universiteit een tentoonstelling rond 'Zijn leven en werk'. De toegang was gratis.

benoemingen zouden geschieden op grond van zuiver politieke argumenten en zonder wetenschappelijke titels; en waar, tegen onze wil in, dergelijke dingen toch gebeuren, zullen wij niet ophouden die aan de kaak te stellen, en bij de bevoegde overheid, en bij de openbare opinie. Wij zullen, telkens het noodig mocht blijken, de wetenschappelijke standing en het Vlaamsch karakter van dit hooge huis verdedigen, tegen wien ook! Ook wij, Collega's en studenten, zullen onverpoosd arbeiden om van onze Universiteit een hefboom te maken voor de geestelijke grootheid van Vlaanderen in het bijzonder en van België en Europa in het algemeen.¹⁵⁰

Aan de universiteitshistorici van later liet Blankaert reeds weten: 'De geschiedschrijver van onze Alma Mater zal het rectoraat van Vermeylen met gulden letters in zijn Liber Memorialis laten prijken'. Zijn collega historicus en latere rector Pieter Lambrechts was tien jaar later de eerste die zich waagde aan een historisch overzicht van de universiteit, toen het vijftienvigjarig jubileum van de toenmalige RUG werd gevierd. Bij de bespreking van de tien Vlaamse rectoren die er sedert 1930 waren gepasseerd, erkende Lambrechts opnieuw dat Vermeylen een moeilijk rectoraat had gekend, waarvan de betekenis niettemin groot was: de persoonlijkheid van Vermeylen had de universiteit geloodst door 'de vele perikelen, waarmede de aanpassing van de Gentse Alma Mater aan de veranderende omstandigheden gepaard ging'.¹⁵¹

Enige verjaardagen later – met als uitschieter de honderdste verjaardag van Vermeylens geboorte in 1972 – was die conclusie als een mantra gaan klinken. Toen rector Leon de Meyer zich in 1990 voor de opdracht gesteld zag een reflectie op papier te stellen over de betekenis van het rectorchap van Vermeylen meldde hij laconiek dat hij niet beter kon dan de Vermeylenherdenkers voor hem.¹⁵² Wel wilde hij graag met Vermeylen eens rondkijken op de Gentse universiteit anno 1990. Zijn eerste conclusie: de Europese gedachte was schitterend omgezet in het Erasmusprogramma. De Meyer was verheugd over 'het verbluffend succes' van het aantal Gentse studenten dat naar het buitenland trok om meer Europeër te worden. Moet gezegd worden dat de Europese onderwijsruimte die Bologna nadien creëerde nog stilliger de beroemde volzin van Vermeylen verwezenlijkt heeft? De tweede conclusie van De Meyer luidde: Vermeylen zou luid geapplaudisseerd hebben voor zijn rectorale rede van 1987-1988 over 'Universitaire vorming' gezien – zo ontdekte De Meyer thans – de grote parallellen met diens eigen 'Hooger onderwijs en cultuur', de fameuze afscheidsrede uit 1933. In beide zit een fundamentele kritiek op de universiteit verrat, die meer aan algemene vorming en ontwikkeling moet doen en de studenten kritisch en zelfstandig moet leren werken in plaats van 'op gezag te absorberen,' dixit De Meyer. Vandaag vatten we die houding samen onder de gevleugelde woorden 'Durf denken'. Inderdaad, het motto van de universiteit had zo uit de koker van Vermeylen kunnen komen.

Ghent University: est. 1817?

Op de blauwe sweaters van de universiteit staat in grote gele letters gedrukt: *Ghent University est. 1817*. Je ziet studenten erin joggen langs de Coupure of ermee rondlopen door de stad. Overal dragen zij de boodschap uit dat UGent in 1817 is gesticht, en zonder twijfel is dat waar. Maar buitengewoon is dat het proces van de vernederlandsing blijkbaar dermate ingrijpend is geweest dat de universiteit als het ware een ‘tweede stichting’ heeft gekend, die tot uitdrukking komt in de dubbele herdenkingstraditie die er bestaat. Zowel ‘1817’ als ‘1930’ staan geboekstaafd als ijkpunten in de universitaire geschiedenis en worden gememoreerd en herdacht.¹⁵³ In de negentiende eeuw stond de herdenking uiteraard in het teken van de oorspronkelijke stichting: in 1867 kwam de vijftigste verjaardag, in 1892 werd de vijfenzeventigste gevierd en in 1917, in volle bezettingstijd, de honderdste. Maar in 1957 verscheen er (twee jaar te laat) een *Gedenkbboek* waarin de vijfentwintigste verjaardag van een opvallend jeugdige Alma Mater werd herdacht en in 1980 een *Kroniek* waarin de campagne voor de vernederlandsing werd belicht. Tegelijkertijd werd ook aangeknoopt bij de oude luister van de Gentse universiteit, eerst opnieuw in 1967, toen honderdvijftig jaar ‘1817’ centraal werd gesteld, en later in het boek *175 jaar universiteit Gent. Een verhaal in beeld* (1992), waar eveneens een oude dame gefêteerd werd. Twee jaar daarvoor was evenwel de zestigste verjaardag van Vermeylen rectoraat niet onopgemerkt voorbijgegaan, en vandaag bevinden we ons op een merkwaardig scharnierpunt waar we stilstaan bij het tachtigjarig jubileum van ‘1930’ én vooruitblikken naar tweehonderd jaar universiteitsgeschiedenis in 2017. Waarom deze twee verjaardagen? Houden we van veel feesten, willen we ons nu eens oud en eerbiedwaardig voelen, dan weer jong en fris?

Voor historici rijst onvermijdelijk de vraag: was het rectoraat van Vermeylen de start van een nieuwe universiteit of betekende het slechts een nieuwe start voor een oude universiteit? Is 1930 een her-stichting geweest of alleen een wat luidruchtig verlopen overgangsmoment? Wettelijk veranderde de universiteit in 1930 enkel van taalregime. Er was geen sprake van een voorafgaande ‘afschaffing’ van de Franstalige en sinds 1923 tweetalige universiteit die tot dan toe bestaan had, maar louter van de toepassing van een taalkundige wijziging in de statuten van de aloude universiteit. Na het Latijn en het Frans nam die nu het Nederlands als bestuurs- en onderwijstaal aan. Haar instellingen, patrimonium en infrastructuur bleven dezelfde als voorheen. Het feit dat de hernieuwing van het driejaarlijkse mandaat van rector in 1930 samenviel met deze wettelijke verandering was niet meer dan een gelukkig toeval. In dat opzicht verhoogde Vermeylen gewoon de bestaande galerij van rectoren. Maar in de perceptie fungeerde het jaar wel degelijk als een mijlpaal: voor het eerst sinds het bestaan van België was er een volwaardige Nederlandstalige universiteit. Honderd jaar had men daar op moeten wachten! Voor de Vlaamse beweging waren de woorden van Vermeylen bij de opening van het eerste academiejaar het eindpunt van een lange strijd voor taalrechten en volksoontwikkeling. De toenmalige regering-

Jaspar had er haar lot aan verbonden. Het kan niet genoeg beklemtoond worden dat ze voor het Eeuwfeest van België de taalkwestie gepacificeerd wilde zien.

Wat naar de letter van de wet dus een statutenwijziging was en naar de geest een kantelmoment in de nationale geschiedenis, zou in de praktijk van de universitaire gemeenschap een breukmoment vormen. De taal doordrong het universitaire leven en bracht een fundamentele scheiding teweeg tussen Franstalige of franskiljonse studenten en professoren en hun Vlaamse tegenhangers. Met de wet achter zich rangeerden deze laatsten de eerstgenoemden uit de universiteit, soms met pek en veren achterna. Wat het personeel en de studenten betrof, vernieuwde de universiteit met andere woorden grondig in de periode van de vernederlandsing. In vertrouwde gebouwen liepen andere mensen, de geëigende structuren werden bezet door nieuwe figuren. Sommige oudgedienden reageerden hierop fel en wilden in geen enkel opzicht geassocieerd worden met een instelling die zij niet langer herkenden noch wilden erkennen als de hunne. Hun Université de Gand bestond niet meer. De Rijksuniversiteit Gent was het huis van een ander geworden.

Het gevoel van een nieuw begin, een nieuwe lente drukte zich uit in de drang tot legitimering en vernieuwing. Tegenover de honderd jaar roem en wetenschappelijke triomf van de Franstalige universiteit wilde de Nederlandstalige zich bewijzen: zie daar de wetenschappelijke congressen van 1932, zie daar ook de nieuwe laboratoria en het gejuich bij de Nobelprijs van Corneel Heymans (1938). Om ook fysiek gestalte te geven aan een moderne Vlaamse universiteit werd in een zakelijk modernisme gebouwd aan een nieuwe bibliotheek, een Veeartsenijschool en Landbouwhogeschool aan de Coupure en aan een Technicum. Alle verzezen in de jaren 1930 en drukten in beton en baksteen de ambities uit van een nieuwe, verjongde universiteit. Maar ook in het bedenken van nieuwe tradities zoals de *Dies Natalis* en het historiseren van de voorbije periode in plannen voor musea en universiteitsgeschiedenissen kunnen we het gevoel van het einde van een tijdperk aflezen.¹⁵⁴ Uitgerekend Vermeylen zelf heeft in november 1931 bibliothecaris René Apers de toelating gegeven een geschiedenis van de universiteit te schrijven en ernstig nagedacht over het oprichten van een universiteitsmuseum.¹⁵⁵ Dat had hij willen onderbrengen in de nieuwe bibliotheek, waarvoor de plannen toen al de ronde deden. Apers heeft een omvangrijke documentatie samengebracht, maar geen boek geschreven; ook het museum kwam er niet, maar de plannen werden in 1938 wel nog eens opgerakeld.¹⁵⁶ De vernederlandsing had duidelijk een omslag veroorzaakt waardoor de voorgaande periode letterlijk als een afgesloten 'geschiedenis' werd beschouwd, geschikt om te boek en te kijk te worden gesteld. Sindsdien is die gedachte enkel nog toegenomen. De vele jubilea tonen aan dat '1930' een ankermoment is waaraan vele herinneringen vastkleven. Zeker was het een nieuwe start voor een oude universiteit, maar juridisch gesproken liep haar geschiedenis gewoon voort

In mei 1932 vierden zijn vrienden de 60ste verjaardag van Vermeylen. Op deze foto zien we Cyriel Buysse, Camille Huysmans, Vermeylen, Fernand Toussaint van Boelaere en helemaal rechts menen we Vermeylens ernstig zieke vrouw Gaby te zien.

in een andere taal... Hoewel het er vaak hevig aan toe is gegaan, hebben de woelingen van de jaren 1930 nooit die revolutionaire scherpste gekend van mei '68, toen elders te lande wel nieuwe universiteiten gecreëerd zijn. Een *tabula rasa* als Louvain-la-Neuve in Ottignies of een afsplitsing als de Vrije Universiteit Brussel heeft Gent nooit gekend, al heeft het alternatief van een Nederlandstalige universiteit in Antwerpen wel een tijdlang sterk geleefd.

EPILOOG

Op 8 mei 1932 viert een uitgelezen gezelschap van bevriende schrijvers en politici de zestigste verjaardag van Vermeylen in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel. Zelfs Henri Pirenne, de geleerde van formaat, die zijn professoraat als gevolg van de vernederlandsing had beslist te beëindigen, komt zijn respect betuigen. De hulderede wordt gebracht door een bentgenoot van weleer, Teirlinck, die in zijn speech betoogt dat Vermeylen eerst en vooral een schrijver is, en pas dan politicus:

En hierom: het is de schrijver, die den geleerde en den politiekeer heeft bezield, als het er op aankwam bezielde geleerde te zijn of bezielde politiekeer. En ten slotte hebben de senator en de rector – hoe voortreffelijk ook hunne zelfstandige bevoegdheid zij – meer te danken aan den schrijver dan de schrijver iets te danken heeft aan den senator en de rector. Vermeylen was schrijver. De rest is hij geworden. Geworden, minder door aanleg of lust dan door de fatale consequenties van eene levensactie, die voor belangrijkste drijfkracht heeft een onbedwinglijke drang naar het woord.¹⁵⁷

Teirlinck had gelijk. Het woord – het schrijven van literatuur en manifesten – bracht Vermeylen in de strijd voor de vernederlandsing; de strijd voor de vernederlandsing leidde hem naar Gent, de universiteit die buiten haar wil om, onder impuls van de Vlaamse beweging, met de wet op de vernederlandsing een verandering van taalstatuut onderging. Uitzonderlijke tijden plaatsten vervolgens een uitzonderlijk figuur op de rectorstoel. Bij de aanvaarding van zijn ambt, in oktober 1930, kon de schrijver concluderen dat een droom van zijn jeugdjaren werkelijk was geworden. De maatschappij had zich gevormd naar zijn idealen, en niet omgekeerd: die gedachte moet Vermeylen oneindig veel voldoening hebben bezorgd.

Bibliografie

Archiefmateriaal

AMVC-LETTERENHUIS:

Brieven Blankaert, B 606

Brieven De Bruyne, B 92905

Brieven Daels, D 1555

Brieven en handschriften Vermeylen, V 4655

Dagboek. 21.4.19-4.9.1920.

Dagboek. 29.9-1930-19.8.31.

Dagboek. 19.8.1931-31.12.1931.

Dagboek. 1.1.1932-15.9.1933.

ALGEMEEN RIJSARCHIEF (ARA):

Notulen van de Ministerraad, online beschikbaar op

<http://arrow.arch.be/ddd/conseilN.html>

UNIVERSITEITSARCHIEF GENT (ARUG):

Faculteitsraad Letteren en Wijsbegeerte, 6A1_1, 1923-1930

Rectoraal Archief, 4A2/4, 1930-1933

Personeelsdossier August Vermeylen, 4H2/1, doos 296

Verslagen van de Academische Raad, 2B1, 1930-1933

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT (UB):

Briefwisseling universiteitsbibliotheek III, HS. 2515 en HS. 3199

Audiovisueel materiaal

Clemens de Landtsheer, *De Universiteit te Gent «plechtig» geopend*.

Flandria Film: 1933.

Interviews

Interview prof. dr. em. Marcel de Maeyer, Sint-Martens-Latem, 20 april 2010.

Literatuur

‘De dies natalis der Gentsche universiteit’, in: *Aula*, 2 (december 1934), 3, 61-77.

‘De stichting van het Seniorenkonvent’, in: *Aula*, 2 (november 1934), 2, 53-54.

‘De Studenten-Akademie’, in: *Aula* 3, (december 1935), 3, 77-78.

De universiteit bouwt 1918-1940. Gent: RUG, 1991.

De Vlaamsche Hoogeschool te Gent. Inlichtingsboekje voor hen die aan de Staatsuniversiteit te Gent willen studeeren. Nieuwe uitgave: academisch jaar 1918-1919. Gent: Drukkerij der Samenwerkende Vennootschap Mercurius, 1919.

Een toren voor boeken. Henry van de Velde en de bouw van de Universiteitsbibliotheek en het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Gent: Tentoonstelling Centrale Bibliotheek RUG, 26 oktober – 24 november, 1985.

Gedenkboek van de Rijksuniversiteit te Gent na een kwarteeuw Vervlaamsing (1930-31 – 1955-56). Gent: RUG, 1957.

Gent Universiteit. Gent: Gentsch Studentencorps, 1937.

‘Het resultaat van de vernederlandsching der Gentsche Universiteit’, in: *Gentse studenten-almanak uitgegeven door het Taalminnend studenten-genootschap t Zal wel gaan*, 52 (1933), 6-13.

‘Honderd-een-en-twintigste Dies Natalis’, in: *Aula*, 6 (januari 1939, 4) 50.

‘Kunst en Letteren. Een gesprek met Rector Aug. Vermeylen. Bij gelegenheid van zijn viering’, in: *Het Laatste Nieuws*, 5 mei 1932.

‘Lettre ouverte à Monsieur Vermeylen’, in: *L’Appel des étudiants libéraux*, 22 (woensdag 14 november 1931), 1, 1.

‘Onze Hoogeschool’, in: *Onze Hoogeschool. Weekblad voor de Vlaamsche studenten*, 1 (25 september 1916), 1.

‘Pas de séance d’ouverture à l’Université de Gand. Nouvelle capitulation devant les extrémistes’, in: *La Libre Belgique*, 15 oktober 1931.

‘Prof. Aug. Vermeylen’, in: *De Schelde*, 4 oktober 1930.

‘Prof. Vermeylen’, in: *Vlaanderen*, november 1930.

‘Rond de opening der Gentsche Universiteit’, in: *Aula*, 1 (9 oktober 1933), 4.

‘Toespraak van den H. Rector A. Bessemans’, in: *Universiteit Gent. Academisch jaar 1933-1934. Plechtige opening der leergangen en overdracht van het rectoraat*. Brussel: 1936, 166-168.

‘Toespraak van Zijne Excellentie den heer Maurits Lippens, Minister van Openbaar Onderwijs’, in: *Universiteit Gent. Academisch jaar 1933-1934. Plechtige opening der leergangen en overdracht van het rectoraat*. Brussel: 1936, 154-160.

Universiteit te Gent. Plechtige hervatting der leergangen op 11 oktober 1937. [Gent: RUG 1937].

‘Verslag over den toestand der Universiteit gedurende het academisch jaar 1936-1937’, in: *Universiteit te Gent. Plechtige hervatting der leergangen op 11 oktober 1937*. [Gent: RUG 1937].

‘Vlaamsche luister. Te Brussel werd zondag hulde gebracht aan Gezelle, Van Langendonck en Van de Woestijne. En aan August Vermeylen bij zijn zestigsten verjaardag’, in: *De Standaard*, 9 mei 1932.

Franz de Backer, ‘Vermeylen als professor en als wetenschapsmensch’, in: *Jaarboek van de Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1945, 45-51.

Raf de Bont, Geraldine Reymenants en Hans Vandevoorde ed., *Niet onder één vlag: Van Nu en Straks en de paradoxen van het fin de siècle*. Gent: Koninklijke academie voor Nederlandse taal- en letterkunde, 2005.

Theo Brouns, ‘Het bestaan der Hoogescholen bedreigd?’, in: *Aula*, 3 (januari 1936), 4, 82-85.

- Edgard de Bruyne, *De universiteit in dezen tijd*. Gent: Gentsch Studentencorps, 1934.
- Geert Buelens, *Van Ostaijen tot heden. Zijn invloed op de Vlaamse poëzie*. Antwerpen: Vantilt, 2001.
- Geert Buelens, 'Inleiding', in: Geert Buelens, Matthijs de Ridder en Jan Stuyck ed., *De Trust der Vaderlandsliefde. Over literatuur en Vlaamse Beweging 1890-1940*. Antwerpen: AMVC-Letterenhuis, 2005, 13-23.
- Bernard van Causenbroeck, 'Callewaert, Jules L.', in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt: Lannoo, 1998, deel 1, 679-681.
- Karel de Clerck, *Kroniek van de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit*. Gent: Archief RUG, 1985.
- Karel de Clerck, 'Hoger onderwijs – Gent', in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt: Lannoo, 1998, deel 2, 2279-2292.
- Karel de Clerck, *Prof. Fabrice Polderman: ambitieus en mysterieus*. Gent: Archief UGent, 2005.
- Rudi de Clercq, *Prof. dr. Félix Daels en de vergiftigingszaak te Steendorp*. Gent: Archief RUG, 1992, 31-69.
- Frans Daels, *De noodkreet van ons hooger onderwijs*. Gent: Vandeweghe, 1932.
- Frans Daels, *Acht voordrachten voor onze studenten. Voorwoord van Edgar Boonen*. Leuven: Blauwvoetuitgave, 1935.
- Joris Dedeurwaerder, *Professor Speleers. Een biografie*. Gent: Academia Press, 2002.
- Gita Deneckere, 'Turbulentie rond de vernederlandsing van de Gentse universiteit na de Eerste Wereldoorlog. Analyse van een besluitvormingsproces', in: *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XLVIII, 1994, 201-231.
- Jan Dhondt, 'Onze Rijksuniversiteit tussen de twee oorlogen', in: *De Rijksuniversiteit en het studentenleven te Gent. Historisch en actueel*. Gent: NSG-Lustrumuitgave, 1949, 48-54.
- Rudi van Doorslaer, *Kinderen van het getto. Joodse revolutionairen in België (1925-1940)*. Hadewijch: Antwerpen - Baarn / AMSAB: Gent, 1996.
- Elisabeth Durnez, *L'Association Flamande pour la vulgarisation de la Langue Française. Een verzetsbeweging tegen de vernederlandsing van de Rijksuniversiteit te Gent (1898-1914)*. Gent: onuitg. lic.verh., 1973-1974.
- Joos Florquin, *Ten huize van... 3*. Leuven: Davidsfonds, 1974².
- Jules Huysmans, *Pour le maintien de la culture Française en Flandre. De reactie van de Franssprekende elite op de sociale veranderingen na Wereldoorlog I. Haar houding ten opzichte van de vernederlandsing van het openbare leven. Gent 1918-1940*. Gent: onuitg. lic.verh., 1979-1980.
- Pieter Lambrechts, 'Historisch overzicht der universiteit', in: *Gedenkboek van de Rijksuniversiteit te Gent na een kwarteeuw Vervlaamsing (1930-31 – 1955-56)*. Gent: RUG, 1957.

Virginie Loveling, *In oorlogsnood* (ed. Bert van Raemdonck). Gent: CTB (KANTL), 2004.

Theo Luykx, 'De tweetalige zg. Nolf-Universiteit te Gent (1923-1930)', in: *Hoofdmomenten uit de ontwikkeling van de Gentse Rijksuniversiteit (1817-1967)*, themanr. *De Brug*, oktober 1967. Gent: Drukkerij Erasmus, 1967, 93-117.

Dirk Martin, *De Rijksuniversiteit Gent tijdens de bezetting 1940-44. Leven met de vijand*. Gent: ARUG, 1993.

Leen Meganck, *Bouwen te Gent in het interbellum (1919-1939). Stedenbouw – onderwijs – patrimonium. Een synthese (vier delen)*. Gent: onuitg. doct. verh., 2001-2002.

Leon de Meyer, 'A. Vermeylen, eerste rector van de volledig vernederlandste rijksuniversiteit Gent', in: *August Vermeylen. Vlaamsche en Europeesche Beweging. Van Nu & Straks (1900). Het artikel negentig jaar later...* Oostende: August Vermeylenfonds 1990.

Willem Otterspeer, 'De universiteit', in: Idem, *Utopieën van een onvermoeibaar mens*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 1996, 31-71.

Koen Paelinckx, "Nu naar Gent!". *Vlaams-nationale en katholieke studentenbeweging te Gent 1928-1940*. Gent: Uit het verleden van de R.U.G. 38, 1995.

Guido Provoost, 'De parlementaire strijd rond de volledige vervlaamsing van de R.U.G. in 1930', in: *Hoofdmomenten uit de ontwikkeling van de Gentse Rijksuniversiteit (1817-1967)*, themanr. *De Brug*, (oktober 1967). Gent: Drukkerij Erasmus, 1967, 118-135.

Gontran van Severen, 'August Vermeylen. Herinneringen en ontmoetingen', in: *De Faun* 1 (1945), 5 & 6, 1945, I 50-52 & II 63-65.

Paul de Smaele, 'Vermeylen als professor', in: *Gentsche bladen. Litterair maandblad voor Vlaanderen*, 1 (1945), 4, 49-53.

Gilbert de Smet, 'Vlaamse wetenschappelijke congressen', in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt: Lannoo 1998, deel 3, 3438-3440.

Peter Theunynck, 'In den rug geschoten'? Hoe Karel van de Woestijne, door de rivaliteit tussen Leo van Puyvelde en August Vermeylen, docent kon worden aan de universiteit van Gent (1920)', in: *Wetenschappelijke tijdingen*, 62 (2003), 2, 112-136.

Walter Thys, 'August Vermeylen', in: *Rijksuniversiteit te Gent. Liber Memorialis 1913-1960. Deel I: Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte*. Gent: Uitgave van het rectoraat, 1960, 263-267.

Daniël Vanacker, 'Bruyne, Camillus Ludovicus Achilles de', in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, deel 12, 1987, 123-127.

Daniël Vanacker, 'Bruyne, Camiel de', in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt: Lannoo, 1998, deel 1, 659.

Daniël Vanacker, *Het activistisch avontuur*. Gent: Academia Press, 2006².

Dieter Vandenbroucke, “De ware geestemensch laat zich niet politiseren”. Victor J. Brunclair over de verhouding tussen kunst en politiek en het verlangen naar een Vlaams eenheidsfront in de jaren ‘30’, in: Geert Buelens, Matthijs de Ridder en Jan Stuyck ed., *De Trust der Vaderlandsliefde. Over literatuur en Vlaamse Beweging 1890-1940*. Antwerpen: AMVC-Letterenhuis, 2005, 138-161.

Hans Vandevoorde, ‘Hora est. Schrijvers en proefschriften. August Vermeylen’, in: *De Parelduiker*, 6 (2001), 1, 28-46.

Hans Vandevoorde, ‘Mon cher monsieur Vermeylen. Een virtuele toespraak van August Vermeylen tot Henri Pirenne’ (ongepubliceerde lezing voor de Bond van Gentse Germanisten) Gent: KANTL, 28 november 2009.

Hans Vandevoorde, ‘De club van de edele zwans. De VVL en de PEN-Club op de Wereldtentoonstelling van 1935’, in: Koen Rymenants e.a., *Literatuur en crisis: de Vlaamse en de Nederlandse letteren in de jaren dertig*. Antwerpen: AMVC-Letterenhuis, 2010, 70-83.

August Vermeylen, ‘Toespraak van den Heer Rector A. Vermeylen’, in: *Universiteit te Gent. Academisch Jaar 1930-1931. Plechtige Opening der Leergangen en Overdracht van het Rectoraat*. Brussel: Drukkerij van het Staatsblad, 1931, 60-62.

August Vermeylen, ‘Toespraak van den heer uittredenden Rector en overdracht van het Rectoraat’, in: *Universiteit Gent. Academisch jaar 1933-1934. Plechtige opening der leergangen en overdracht van het rectoraat*. Brussel: 1936, 160-165.

August Vermeylen, ‘Hooger onderwijs en cultuur. Redevoering uitgesproken door den Heer Rector A. Vermeylen’, in: *Universiteit Gent. Academisch jaar 1933-1934. Plechtige opening der leergangen en overdracht van het rectoraat*. Brussel: 1936, 114-119.

August Vermeylen, *Quelques aspects de la question des langues en Belgique*. In: *August Vermeylen. Verzameld werk. Deel 3*. Brussel: Uitgeversmaatschappij A. Manteau, 1953, 149-274.¹

August Vermeylen, ‘Lodewijk de Raet herdacht’, in: *August Vermeylen. Verzameld Werk. Deel 4*. Brussel: Uitgeversmaatschappij A. Manteau, 1955, 770-773.

August Vermeylen, ‘Germaanse en Romaanse cultuur in België’, in: *August Vermeylen. Verzameld Werk. Deel 4*. Brussel: Uitgeversmaatschappij A. Manteau, 1955, 75-105.

August Vermeylen, ‘Socialistische beweging en Vlaamse kwestie’, in: *August Vermeylen. Verzameld Werk. Deel 4*. Brussel: Uitgeversmaatschappij A. Manteau, 1955, 118-132.

August Vermeylen, ‘Kritiek der Vlaamse beweging’, in: *August Vermeylen. De wandelende jood & opstellen over literatuur, kunst & politiek*. Antwerpen - Amsterdam: Houtekiet, 2006a, 195-217.

¹ Het *Verzameld Werk* van Vermeylen is integraal online consulteerbaar op www.dbnl.be.

August Vermeylen, 'Vlaamse en Europese beweging', in: *August Vermeylen. De wandelende jood & opstellen over literatuur, kunst & politiek*. Antwerpen - Amsterdam: Houtekiet, 2006b, 217-225.

Pieter Jan Verstraete, *Reimond Tollenaere. Biografie*. Kortrijk: eigen beheer, 1996.

Raymond Vervliet, *August Vermeylen 1872-1945. Leven en werk*. Brussel: 1990.

Raymond Vervliet, 'Vermeylen, August', in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt: Lannoo, 1998, deel 3, 3264-3269.

Raymond Vervliet, 'Vermeylen, August', in: *Nationaal biografisch woordenboek*, deel 16, Brussel, 2002, 806-827.

Louis Vos, 'Algemeen Vlaamsch Hoogstudentenverbond (AVHV)', in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt: Lannoo, deel 1, 1998, 257-259.

Jo Wachelder, 'De universiteit en de stad, 1800-2000: Nabeschouwing', in: Bert Theunissen ed., *De universiteit en de stad 1800-2000*, themanr. Gewina, 24 (2001), 126-137.

Hans van Werveke, *Herinneringen uit kinderjaren en jeugd*. Gent: Liberaal Archief, 2000.

Bruno de Wever, 'Daels, Frans', in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*. Tielt: Lannoo, deel 1, 1998, 836-839.

Eindnoten

- 1 Brief van 19 december 1930 aan de Nederlandse toneelauteur en mecenas Frans Mijnsen (AMVC-Letterenhuis, V 4655).
- 2 Vermeylen 1931, 61.
- 3 Zie het verslag in *De Standaard* van 22 oktober 1930 en in *De Maasbode*, 26 oktober 1930.
- 4 Verslag van rector Vermeylen aan de minister van Kunsten en Wetenschappen, 27 oktober 1930 (ARUG 4A2/4: 1930-1931, doos 232 (130)).
- 5 Verslag door August Vermeylen van 27 oktober 1930 (ARUG 4A2/4: 1930-1931, doos 232 (130)).
- 6 Dagboek, 18 en 20 oktober 1930.
- 7 Zie 'Prof. Vermeylen', in: *Vlaanderen*, november 1930.
- 8 Dagboek, 25 oktober 1930.
- 9 Anonieme brief met als stempel 6 november 1922 (AMVC-Letterenhuis, V 4655 B2 (117402/9)).
- 10 Vermeylen 1931, 60.
- 11 Dagboek, 16 oktober 1930.
- 12 ARUG, 4A2/4 doos 238, 1931-1932 (80).
- 13 Voor De Bruyne, zie Vanacker 1987 en 1998. Brief in het AMVC-Letterenhuis (B 92905 B).
- 14 Zie de reactie van de Nederlandse katholieke krant *De Tijd*, overgenomen door *De Schelde* (4 oktober 1930): 'De benoeming wordt in Vlaamsche kringen vrij gunstig onthaald.'
- 15 Over Polderman, zie De Clerck 2005.
- 16 Dit blijkt uit de Inschrijvingslijst voor de hoogleraars van de Hoogeschool te Gent (1927) voor het Heldenhulde-kruis aan den Yzer (AMVC-Letterenhuis V 4655 B2).
- 17 Vertrouwelijke brief aan August Vermeylen van 6 juni 1930 (AMVC-Letterenhuis, B 92905).
- 18 Dagboek, 7 oktober 1930.
- 19 In 1920 ontmoetten ze elkaar al op soirées (Dagboek, 2 februari 1920).
- 20 Dagboek, 8 oktober 1930 en 17 oktober 1930.
- 21 Vermeylen bericht over deze katholieke campagne in een persoonlijke, niet-gedateerde nota in ARUG, 4A2/4, 233, nr. 220. Ook in zijn dagboeken gaat hij er uitvoerig op in: 5 november, 7 november en 13 november 1930.
- 22 'Lettre ouverte à Monsieur Vermeylen', 1. De aanhef van deze open brief luidde al: 'Nous n'avons jamais eu pour vous, Monsieur le Recteur, de sympathie bien définie'. De Franstalige studenten suggereerden dat Vermeylen zijn benoeming enkel aan zijn politieke netwerken te danken hadden en eisten diens ontslag.
- 23 Klad van een dankbriefje voor zijn benoeming aan Albert I (AMVC-Letterenhuis, V 4655 B1).
- 24 Van belang voor een biografische situering van Vermeylen: Thys 1960 en Vervliet 1990, 1998 en 2002.
- 25 Zie Vermeylen 1955, 770.
- 26 Uitgebreid in De Bont, Reymenants en Vandevoorde 2005.
- 27 Zie Vandevoorde 2001. Voor de briefwisseling Vermeylen – Ferdinand vander Haeghen, 1896-1899, zie UB, Briefwisseling Universiteitsbibliotheek, HS. 2515 (5365) en HS. 3199 (5557 en 5558).
- 28 Voor het laatst heruitgegeven als Vermeylen, 2006a.
- 29 Vermeylen 2006a, 206.
- 30 Heruitgegeven als Vermeylen 2006b.
- 31 Vermeylen 2006b, 225.
- 32 Een overzicht van de strijd voor de vernederlandsing in De Clerck 1985 en De Clerck 1998.
- 33 Heruitgegeven in Vermeylen 1955, 75-105.
- 34 Over het activisme en de Vlaamse Hoogeschool te Gent, zie Vanacker 2006.
- 35 'Onze Hoogeschool', 1.

- 36 Loveling 2004, 441-442 (5 juni 1916), 510-511 (11 oktober 1916), 524 (21 oktober 1916), 526-528 (25 oktober 1916), 633-634 (4 november 1917), 636-637 (6 november 1917), 649-650 (11 december 1917), 677-678 (20 januari 1918).
- 37 *De Vlaamsche Hoogeschool*, [voorwoord].
- 38 Brief van Vermeylen aan Camille Huysmans, 14 april 1920, geciteerd in Theunynck 2003, 114.
- 39 Zie Theunynck 2003.
- 40 Sympathiebetuigingen van collega's en studenten van de ULB vindt men in de correspondentie van Vermeylen (V 4655 B 2).
- 41 Zie De Backer 1945, 45-46; Van Severen 1945, 3 en De Smaele 1945, 51.
- 42 Interview prof. dr. em. Marcel de Maeyer, 20 april 2010.
- 43 Van Severen 1945, 3.
- 44 Geciteerd in Theunynck, voetnoot 59. Vgl. met de herinnering in Van Severen 1945, 3.
- 45 Buelens 2001, 318-319; Buelens 2005, 17 en 21; Vandenbroucke 2005, 139-140 en 152-153.
- 46 *Het Volksblad*, 16 november 1924.
- 47 Gehouden op 26 juli 1929. Zie Vermeylen 1955, 118-132.
- 48 Uit een toespraak van Vermeylen, Mechelen, 13 maart 1925: 'ik ben niet gewoon politieke redenen uit te spreken, maar ik ben blij, dat de verkiezingsstrijd me uit mijn studeerkamer trekt en me vooruitduwt op het rumoerige forum van de politiek'. Vermeylen 1955, 857.
- 49 Parlementaire Handelingen, Senaat, 1922-23, 677.
- 50 Het parlementaire debat is uitvoerig geanalyseerd in Luyckx 1967.
- 51 Voor een analyse van het parlementaire debat, zie Provoost 1967.
- 52 Vermeylen 1931, 61.
- 53 Brief van Vermeylen aan Daan Boens (*Vooruit*), 8 mei 1930 (AMVC-Letterenhuis, Vermeylen V 4655 B).
- 54 'Joli début!', in: *La Libre Belgique*, 23 oktober 1930.
- 55 Een beknopte geschiedenis van de Ecole des Hautes Etudes en de vaudeville rond Hulin de Loo in Huysmans 1979, 123-126 en 144-170 en Paelinckx 1995, 100-110.
- 56 De archiefstukken rond de zaak berusten in ARUG, 4A2/4, doos 232, nr. 105 en 121, doos 233, nr. 220 en doos 235, nr. 324. Noteer dat uit Vermeylens dagboeken (18 november, 20 november en 2 december 1930) blijkt dat de rector op voorhand wist dat de studenten een actie van plan waren. Zeer intens waren de contacten met Vauthier en Jaspar in dit dossier. Vgl. met Paelinckx 1995, 102-104. Hulin de Loo bleef ook na de gebeurtenissen dwarsliggen en werd uiteindelijk geschorst en op emeritaat gesteld.
- 57 De archiefstukken rond de zaak-Daels berusten in ARUG, 4A2/4, doos 233, nr. 220. Voor achtergrond over de zaak, zie De Clercq 1992.
- 58 Dagboek, dinsdag 28 april 1931.
- 59 Brief van Vermeylen aan secretaris Stevens, 17 september 1931 (ARUG, 4A2/4, doos 232, nr. 110).
- 60 Verslag van rector Vermeylen aan de minister over de incidenten bij de opening van het academiejaar, [12 oktober 1931] (ARUG, 4A2/4, doos 232, nr. 130).
- 61 'Pas de séance d'ouverture à l'Université de Gand. Nouvelle capitulation devant les extrémistes,' blokletterde *La Libre Belgique* op 15 oktober 1931.
- 62 De Schelde, woensdag 14 oktober 1931.
- 63 Verslag van rector Vermeylen aan de minister over het incident-Wilms, 21 december 1931 (ARUG, 4A2/4, doos 238, nr. 324).
- 64 Dagboek, 19 januari 1932.
- 65 Over de Vlaamse wetenschappelijke congressen, zie De Smet 1998.
- 66 De stukken over het incident bevinden zich in ARUG, 4A2/4, doos 238, nr. 80.
- 67 Zie Dagboek, 15 januari 1932, 10 juni 1933 en 25 september 1933 voor de ontmoetingen van Vermeylen met de burgemeester.
- 68 De stukken over studenten en communisme in ARUG, 4A2/4, doos 238, nr. 324. Voor een ruimere context, zie Van Doorslaer 1996, 81-91.

- 69 Brief van AVHV-praeses Reimond Tollenaere aan rector Vermeylen, 27 september 1932 (ARUG, 4A2/4, doos 232, nr. 130). Vgl. voor de onderhandelingen met de studenten Dagboek, 23 september en 28 september 1932.
- 70 Dagboek, 10 oktober 1932.
- 71 Dagboek, 26 januari 1933.
- 72 Dagboek, 27 januari 1933. Stukken over de rellen, onder andere een verslag van Vermeylen voor de minister, in ARUG, 4A2/4, doos 239, nr. 105. Vgl. met de analyse in Paelinckx, 162-164 en Verstraete 1996, 127-133.
- 73 Brief van rector Vermeylen aan minister Lippens, 21 februari 1933 (ARUG, doos 241, nr. 324).
- 74 Zie Vos 1998.
- 75 Uitgebreid in Paelinckx, 164-178.
- 76 'Het resultaat van de vernederlandsching der Gentsche Universiteit', 12.
- 77 Paelinckx, 163.
- 78 Vermeylen 1936, 164.
- 79 KB van 8 mei 1924 op de benoeming der rectoren (ARUG, doos 209, 1923-1924, nr. 110).
- 80 Ongepubliceerde toespraak van Vermeylen tot de journalist Johan de Maeght (AMVC-Letterenhuis, V 4655 H).
- 81 Brief van Vermeylen aan Jozef Muls, 5 maart 1931 (AMVC-Letterenhuis, V 4655).
- 82 Dagboek, 9 december 1930.
- 83 Dagboek, 5 maart 1931.
- 84 Het gaat om de katholieke minister van Openbare Werken Jules van Caenegem.
- 85 Volgens zijn dagboek (15 november 1930) telefoneert Vermeylen bijvoorbeeld naar de liberale krantenuitgever Julius Hoste jr. met het verzoek om de (katholieke) minister van Arbeid, Nijverheid en Sociale voorzorg Heyman het vuur aan de schenen te leggen.
- 86 Dagboek, 28 oktober 1931.
- 87 De dagboeken geven een rijke inblik in het mondaine leven van Vermeylen: bijv. zetelen in allerhande jury's en huldecomités (6 november 1930, 16 mei 1931, 28 oktober, 12 november, 26 november en 1 december 1931); geven van lezingen, bijv. voor de Socialistische Radio over de 'Sociale rol van de Universiteit' (5 februari 1931); opnemen van bestuursfuncties, bijv. de Raad van de Koninklijke Bibliotheek (Dagboek, 17 januari 1931), de Commissie van Kunsten en Wetenschappen (10 februari 1931) en de Commissie der Musea (6 oktober 1931).
- 88 Zie Vandevoorde 2010.
- 89 Cf. brief aan het Gemeentebestuur van De Panne (dd. 12 juli 1933) in het AMVC-Letterenhuis (V 4655 B2).
- 90 Brief van Vermeylen aan secretaris Stevens, 10 april 1931 (ARUG, 4A2/4: 1930-1931, doos 232, nr. 104).
- 91 *De Maasbode*, 26 oktober 1930.
- 92 Het gaat om het gedicht 'Schacht' van Jeanne van de Putte, november 1929, geciteerd in *Aula*, 2 (januari 1935, 4) 108.
- 93 Paelinckx 1995, 76.
- 94 Paelinckx 1995, 88.
- 95 Durnez 1973, 123-126.
- 96 Het gaat om Louis Fredericq, *De ontvolking der Technische Scholen van de Rijksuniversiteit te Gent. In hoever is de vervlaamsching er verantwoordelijk voor?* Gent: Hoste [1938].
- 97 Vgl. met Lambrechts 1957, 39.
- 98 Brief van Vermeylen aan Daan Boens (*Vooruit*), 8 mei 1930 (AMVC-Letterenhuis, Vermeylen V 4655 B).
- 99 *De Maasbode*, 26 oktober 1930.
- 100 Het zgn. 'incident-Tytgat' wordt beschreven in een ongedateerd verslag, ARUG, 4A2/4, doos 238, 1931-1932, nr. 324.
- 101 Zo sprak Reimond Speleers bij de opening van 1930 in 'Den Uilenspiegel' van de Vlaams-nationalisten. Zie Dedeurwaerder 2002, 486-490.
- 102 Martin 1993, 35-38.

- 103 Zie Paelinckx 1995, 145-151 voor achtergrond.
- 104 Vos 1998, 257-259.
- 105 ‘Het resultaat van de vernederlandsching der Gentsche Universiteit’, 12.
- 106 Daels 1935, 53.
- 107 De Wever 1998, 836-839 en Van Causenbroeck 1998, 679-681.
- 108 Onuitgegeven toespraak van Vermeylen over ‘De sociale rol van de universiteit’, s.d. in ARUG, 4A2/4, doos 239, 1932-1933, nr. 105.
- 109 Vgl. de toespraak van Persyn in Aula, 2 (december 1934), 3, 61-65.
- 110 De briefwisseling Vermeylen-Delacre oktober 1930 – augustus 1931 bevindt zich in ARUG, 4A2/4, doos 232, nr. 105.
- 111 Dagboek, 14 november 1930.
- 112 Loveling 2004, 625 (maandag 22 oktober 1917).
- 113 Aldus herinnerde Hans van Werveke (Van Werveke 2000, 99) het zich toen hij zich in 1919 als student aanmeldde: ‘De grote meerderheid van de professoren vroeg niet beter dan alles bij het oude te laten, en maakte gebruik van de reactie tegen het optreden van de activisten tijdens de oorlog om elke poging tot hervorming in Vlaamsgezinde zin, ook in wettelijke banen, verdacht te maken. (...). Het was duidelijk dat er nog enige jaren moesten verlopen voor het getij in de universiteit, en daarbuiten, kon keren’. Vgl. met Dhondt 1949, 48-49.
- 114 Dhondt 1949, 49.
- 115 Zie Deneckere 1994, 211-220.
- 116 ARUG, 2B1: Notulen Academische Raad, ‘Séance du 14 mai 1899’.
- 117 Geciteerd in *De Vlaamsche Hoogeschool*, 1 (november 1911, nr. 9), 6 waar de enquête van *L’Anti-flamingant* werd overgenomen. Vgl. voor een analyse van de enquête De Clerck 1985, 95 en Durnez 1973, 10.
- 118 De Gentse historicus Jan Dhondt (Dhondt 1949, 50) heeft gesteld dat dankzij de Nolfbenoemingen ‘de geest aan de universiteit zelve werd vernieuwd’.
- 119 Lambrechts 1957, 37-38.
- 120 Inschrijvingslijst voor de hoogleraars van de Hoogeschool te Gent (1927) voor het Heldenhulde-kruis aan den Yzer (AMVC-Letterenhuis V 4655 B2).
- 121 Faculteitsraad, ARUG, 6A1_1, zitting van 22 oktober 1929.
- 122 Brief van Frans Daels aan Vermeylen, 7 februari 1923 (AMVC-Letterenhuis, V 4655 B).
- 123 Zie Vandevoorde 2009.
- 124 Vermeylen 1936, 114-119.
- 125 Voor de ‘staat van beleg’: zie de uitzonderlijke filmopname die Clemens de Landtsheer van deze geladen openingsplechtigheid maakte, *De Universiteit te Gent «plechtig» geopend*. Voor achtergrond, zie Paelinckx 179-183.
- 126 Zie de stukken rond de opvolging van Vermeylen april-september 1933 in ARUG, 4A2/4, doos 239, nr. 110. Vgl. ook met de briefwisseling Daels – Vermeylen, mei-juli 1933 in AMVC-Letterenhuis, D 1155/13.
- 127 Conseil des ministres du 13 septembre 1933 (ARA, Notulen van de Ministerraad 1916-1949, online te consulteren op <http://arrow.arch.be/ddd/conseilN.html>).
- 128 ‘Rond de opening der Gentsche Universiteit’, 4.
- 129 ‘Kunst en Letteren. Een gesprek met Rector Aug. Vermeylen. Bij gelegenheid van zijn viering’, in: *Het Laatste Nieuws*, 5 mei 1932.
- 130 Dagboek, 9 oktober 1933.
- 131 Zie voor een receptie van de moderne wetenschappelijke literatuur over de universiteit te Gent Brouns 1936, 82-85.
- 132 Daels’ definitie van de universiteit en het citaat komen uit een toespraak die hij op 21 november 1934 hield in de Minardschouwburg voor de studenten van het Gentsch Studentencorps, een verslag in ‘De dies natalis der Gentsche universiteit’, 61-77.
- 133 De Bruyne 1934, 5.
- 134 ‘De stichting van het Seniorenkonvent’, 53-54.
- 135 ‘De Studenten-Akademie’, 77-78.

- 136 Over Huizinga en de universiteit, zie Otterspeer 1996, 35.
- 137 Daels 1932, 3.
- 138 Zie *De universiteit bouwt*, 20-22 en passim.
- 139 'Toespraak van Zijne Excellentie den heer Maurits Lippens, Minister van Openbaar Onderwijs', 154-160.
- 140 Zie hiervoor *De universiteit bouwt*, 75, waar uit de brief van Vermeylen aan Van de Velde, 8 juni 1932, geciteerd wordt; vgl. met de vertrouwelijke brief van Daels aan Vermeylen, 8 juli 1931, waarin deze de rector reeds vroeg Van de Velde bij de bouwplannen van het ziekenhuis te betrekken (ARUG, 4A2/4, doos 232, nr. 106).
- 141 Over Van de Velde en de universiteit Gent, zie *Een toren voor boeken*, 1-5, 49-51, 66-69 en passim.
- 142 Dagboek, 11 december 1930.
- 143 Meganck 2001, 499.
- 144 *Een toren voor boeken*, 73. Het was Van de Velde zelf die tijdens een bezichtiging van de maquette in december 1934 de te bouwen bibliotheek aldus omschreef.
- 145 Respectievelijk *Gent universiteit*, 9 en *Universiteit te Gent. Plechtige hervatting der leergangen op 11 oktober 1937*, 61.
- 146 Gedenkboek 1957, 413.
- 147 'Toespraak van den H. Rector A. Bessemans', 166. 'U hebt het lastig gehad', zei Bessemans tot zijn opvolger daar.
- 148 'Verslag over den toestand der Universiteit', 60-61.
- 149 Brief van Blanquaert aan Vermeylen, 4 januari 1941 (AMVC-Letterenhuis, B 606).
- 150 Onuitgegeven toespraak van rector Blanquaert uitgesproken bij de herdenking van het overlijden August Vermeylen in de Aula, 30 januari 1946 (ARUG, Personeelsdossier, 4H2/1, doos 296).
- 151 Lambrechts 1957, 41.
- 152 De Meyer 1990, 68-71.
- 153 De vieringen van de Gentse universiteitsjubilea werden geboekstaafd in de volgende publicaties: *Cinquantième anniversaire de la fondation de l'Université de Gand. Séance solennelle du 3 novembre 1867* (Gent 1867); *Fêtes du 75e anniversaire de la fondation de l'Université de Gand* (Gent 1892); *Eeuwfeest der hoogeschool te Gent 1817-1917: programma der plechtigheden* (Sint-Amandsberg 1917); *Gedenkboek van de Rijksuniversiteit te Gent na een kwarteeuw vervlaamsing (1930/31-1955/56)* (Gent 1957); R.L. Plancke, *Rijksuniversiteit Gent 1817-1967* (Gent: RUG 1967); K. de Clerck e.a., *Kroniek van de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit* (Beveren 1980) en *175 jaar Universiteit Gent. Een verhaal in beeld* (Gent 1992).
- 154 Zie de discussies over de invoering van een Dies Natalis in de Academische Raad, 20 oktober 1931 en 13 juli 1932 (ARUG, 2B1).
- 155 Briefwisseling Vermeylen – Jozef Goossenaerts over een 'Museum der Universiteit', november 1931 (ARUG, 4A2/4 doos 238, nr. 82).
- 156 'Honderd-een-en-twintigste Dies Natalis', 50.
- 157 Toespraak van Teirlinck bij de zestigste verjaardag van Vermeylen, geciteerd in: 'Vlaamse luister', *De Standaard*, 9 mei 1932.

